

บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

THE ROLE OF MISSIONARY MONKS IN THE PROPAGATION OF
BUDDHISM IN SCHOOL AT WIHANDAENG DISTRICT,
SARABURI PROVINCE

พระพุฒิพันธ์ จันทวิโส (จุลคนานุกิจ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน

อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

พระพุฒิพันธ์ จันทวิโส (จุลคนานุกิจ)

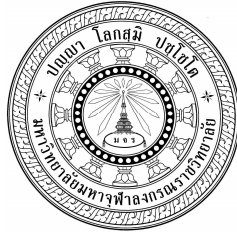
สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Role of Missionary Monks in the Propagation of Buddhism
in School at Wihandaeng District,
Saraburi Province

Phra Bhuttipan Candavamsa (Julkananukit)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2021

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระสุธีวีร์บัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(อ.ดร.นิกร ศรีราช)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

อ.ดร.นิกร ศรีราช

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระพุฒิพันธ์ จนทวโส)

- ชื่อสารนิพนธ์** : บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ผู้วิจัย** : พระพุฒิพันธ์ จันทวิโส (จุลศณานุกิจ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : ดร.นิกร ศรีราช, ป.ธ.๙, พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : ผศ. ดร.ประเสริฐ ธิลาว, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ),
พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๒. เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล ๓. ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๘๕ กับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน จำนวน ๒๕๕ คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗, S.D. = ๐.๕๙๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๓. ปัญหา อุปสรรคที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พบว่า ๑. เนื้อหาในการเผยแพร่ของพระธรรมทูตไม่เหมาะสมกับนักเรียนเท่าที่ควร ต่างคนต่างสอน จึงไม่เป็นเอกภาพ ๒. พระธรรมทูตมีเวลาในการพบปะนักเรียนน้อย ๓. พระธรรมทูตยังใช้เทคนิคการสอนแบบเดิมๆ ทำให้เด็กนักเรียน เกิดความเบื่อหน่าย ๔. การเผยแพร่ไม่ต่อเนื่อง และขาดการติดตามประเมินผล

ข้อเสนอแนะ คือ ๑. ควรมีการพัฒนาเนื้อหาที่เหมาะสมกับนักเรียน และเป็นแบบมาตรฐานเดียวกัน ๒. โรงเรียนควรเพิ่มชั่วโมงในการสอนให้พระธรรมทูต ๓. พระธรรมทูตควรพัฒนาเทคนิคการสอนใหม่ๆ และ ๔. ควรมีหน่วยงานเข้าไปกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

Research Paper Title : The Role of Missionary Monks in the Propagation of Buddhism in School at Wihandaeng District, Saraburi Province

Researcher : Phra Bhuttipan Candavamsa (Julkananukit)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Dr. Nigorn Sirat, Pali IX,

M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Asst. Prof. Dr. Prasert Thilao, B.A. (Public Administration),

M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation : July 20, 2021

Abstract

Objectives of this research were to: 1. Study the level of students' opinions on the missionary monks' role in the propagation of Buddhism in the Schools at Wiharn Daeng District. 2. Compare students' opinions on the missionary monks' role in the propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, Saraburi Province, classified by personal factors and 3. Study problems, obstacles and suggestions for the missionary monks' role in the Propagation of Buddhism in School at Waharn Daeng District, Saraburi Province

Methodology was the mixed methods: The quantitative research by survey method. Data were collected with questionnaires with whole confidence value at 0.885 from 255 samples who were high school students at Prawittayatan School, analyzed the data with a ready-made social science program. The statistics used were frequency, percentage, average, standard deviation, and frequency values, t-test and F-test and One way ANOVA. The data for the qualitative research were collected with in-depth interviewing with 8 key informants and analyzed by content descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. Students had opinions on the missionary monks' role in propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, by overall, at the high level ($\bar{X} = 3.77$, S.D.=0.595) Each aspect was also at very high level.

2. The results of the research hypothesis test showed that students with different genders, ages and educational levels, by overall, did not have different opinions on the missionary monks's role in propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, rejecting the set hypothesis.

3. Problems and obstacles of the missionary monks' role in the propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, Saraburi Province were found that: 1) the content of subjects taught by the missionary monks was not appropriate for students as it should be. They just taught in their own ways without unity, 2) The results of hypothesis test were found that students with different gender, age and educational level, by overall, did not have different opinions on the missionary monks' role in the propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, rejecting the set hypothesis. 3) Problems and obstacles of the missionary monks' role in the propagation of Buddhism in School at Wiharn Daeng District, Saraburi Province were that: (1) The content of subjects taught by the missionary monks was not appropriate for students as it should be. They just taught in their own ways without unity, (2) The missionary monks had less time to meet with students, (3) The missionary monks still used the old traditional teaching technique causing students boredom, (4) The propagation was not continuous without assessment.

Suggestions: 1) The content should be developed that is suitable for students and is of the same standard. 2) Schools should increase their teaching hours. 3) The missionary monks should develop new teaching techniques and 4) There should be an agency to continuously monitor and evaluate the performance of the missionary monks.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ดร.นิกร ศรีราช ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว กรรมการที่ปรึกษา ตลอดจนคณาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไข สารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณ และขอเจริญพรไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ และขอเจริญพรขอบคุณ คณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ ถ่ายทอดองค์ความรู้ การศึกษา ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนเพื่อนนิสิตทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาดีๆ ที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร., พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร. และขอเจริญพร รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร, ดร.กาญจนา ตำจตุ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสอบถามและให้ คำปรึกษา แนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามอันเป็นประโยชน์แก่การทำสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ภิภูจิวิสุทธิ เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง พระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, ดร. เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ พระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติการ ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะทักษะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณ ญาติธรรมทุกท่านที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ สนับสนุนช่วยเหลือส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ และกำลังใจจากทุกท่าน ดังกล่าว ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อเป็นอย่างยิ่ง คุณค่าสิ่งดีงามและประโยชน์ได้อันจะพึงมีจาก สารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอนอบน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณ แก่ บิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย และผู้มีคุณูปการทุกท่าน

พระพุฒิพันธุ์ จันทวีโส (จุลคณานุกิจ)

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต	๒๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่	๓๐
๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๔๑
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๓
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๑
๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ	๖๒
๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๖๔
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระ ธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี	๗๓
๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๔
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์บทบาทของพระธรรมทูตในการเผย แผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๙๐
๔.๕ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหาร แดง จังหวัดสระบุรี	๙๔
๔.๖ องค์กรความรู้	๙๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๕
บรรณานุกรม	๑๑๗
ภาคผนวก	๑๒๔
ภาคผนวก ก หนังสือของความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๑๒๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try Out)	๑๒๙
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๓
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๓๕
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๓๘
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๑
ภาคผนวก ช ภาพการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์	๑๔๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๗
๒.๒	แสดงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต	๒๙
๒.๓	แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่	๔๐
๒.๔	รายชื่อโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับ ม.ต้น และม.ปลาย	๔๓
๒.๕	สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท	๔๘
๒.๖	สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับพระธรรมทูต	๕๓
๒.๗	สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๗
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	๖๕
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๑
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม	๗๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ในภาพรวม	๗๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสันติศาสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน	๗๕
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมาธิภาวนา การเทศน์ได้จูงใจ	๗๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมุทเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า	๗๗
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้สำเร็จ	๗๘
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มี ต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม	๗๙

สารบัญญัตราสาร (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแพร่	๘๐
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแพร่	๘๑
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแพร่	๘๒
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๘๓
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามเพศ	๘๔
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ	๘๕
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา	๘๗
๔.๑๖	ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลตาม สมมติฐานที่ ๑-๓	๘๙
๔.๑๗	ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูต ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแพร่	๙๔
๔.๑๘	ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูต ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแพร่	๙๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๙	ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแผ่	๙๗
๔.๒๐	ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	๙๘

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๐
๔.๑	องค์ความรู้จากการวิจัย	๙๙
๔.๒	องค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการวิจัย	๑๐๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ. มหา (ไทย) ๑/๑๘/๒๓ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎกมหาวิภังค์ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้าที่ ๒๓ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

คำย่อ	พระวินัยปิฎก		ภาษา
	ชื่อคัมภีร์		
วิ. มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

คำย่อ	พระสุตตันตปิฎก			ภาษา
	ชื่อคัมภีร์			
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ ความเป็นมา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นภายหลังจากการตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนั้น พระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และยสกุลบุตรพร้อมสหาย ๕๔ คน ทรงให้การอุปสมบทแก่บุคคลเหล่านั้นเป็นพระภิกษุชุดแรกใน พระพุทธศาสนา รวมเป็น ๖๐ รูป ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นแห่งพระธรรมทูตหรือทูตทางธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระองค์เห็นสมควรที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายทั่วชมพูทวีป จึงรับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น ของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จะไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณคม เพื่อแสดงธรรม"^๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการและเทคนิคในการเผยแผ่ ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการแสดงธรรม ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนืองกัน ไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่านและไม่แสดงธรรม เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น^๒

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างสันติสุขให้แก่มหาชนเป็นหลักสำคัญ พระพุทธองค์ทรงวางหลักการและวิธีการให้เป็นรูปธรรมขึ้นมารองรับ หลักการสำคัญที่ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมารองรับก็คือพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสาวกได้ประพฤติและปฏิบัติตนได้ถูกต้องใน

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓

ฐานะพระธรรมทูตหรือทูตแห่งธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงมหาชนมากที่สุด

ประเทศไทยนั้นได้มีการจัดตั้งโครงการพระธรรมทูตขึ้นมา เพื่อดำเนินการรับสนองงาน คณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้เป็นรูปธรรมชัดเจน และพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระธรรมทูต ไม่เพียงมุ่งหวังลาภสักการะใดๆ แต่พึงมุ่งหมายเพื่อให้ธรรมะ เรื่องรองขึ้นอย่างกว้างขวาง ให้เป็นแสงสว่างทางปัญญา ช่วย อนุเคราะห์แก่มวลชาวโลก การช่วยกัน หมุนกงล้อแห่งธรรม หรือที่เรียกว่า “ธรรมจักร” ให้ขับเคลื่อนไปนั้น จำเป็นต้องอาศัยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ ๑. ธัมมัญญูตา ต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง ต้องเป็นผู้รู้ธรรม ๒. อัถถัญญูตา ต้องเป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ ว่า ธรรมะที่เผยแผ่ไปนั้นมีความหมาย อย่างไร และการทำหน้าที่ของท่านนั้นเพื่อประโยชน์อะไร ๓. มัตตัญญูตา ต้องรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุในพระพุทธศานาย่อมรู้จักประมาณในการรับและบริโภคน้ำปัจจัยสี่ ๔. กาลัญญูตา ต้อง รู้จักกาลอันเหมาะสม รู้ระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการงาน บริหารเวลาให้ถูกต้อง รู้ว่า เวลาใดควรทำ หรือควรพูด ๕. ปริสัจญูตา ต้องเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน รู้กิจริยาที่จะประพฤติ ต่อชุมชนนั้นๆว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจริยา อย่างนี้จะต้อง พูดอย่างนี้ เป็นต้น ถ้าพระธรรมทูตมีคุณสมบัติครบทั้ง ๕ ประการ จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีพระมหาประพันธ์ศักดิ์ ญาณวิสุทธิ เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง เป็นเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ มีพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการในสายงานรวมทั้งสิ้น ๓ รูป หลังจากหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกปฏิบัติงานตามตารางงานที่กำหนดแล้ว ก็จัดทำ รายงานบัญชีสรุปลักษณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเสนอต่อกองงานพระธรรมทูตประจำอำเภอวิหารแดง

๑.๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

จากการที่ได้ออกปฏิบัติงาน จะพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ พระธรรมทูตขาด การประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานมีเวลาจำกัด ช่วงเวลาออกปฏิบัติงาน ตรงกับฤดูการเกษตรกรรมและนักเรียนอยู่ในช่วงของการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ขาดสื่อ และ อุปกรณ์ประกอบการบรรยายที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการ บรรยายปากเปล่า กลุ่มเป้าหมายยังเห็นคุณประโยชน์ของหลักธรรมคำสอนน้อย และมองเห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่มีประโยชน์ เสียเวลาในการทำงานในส่วนอื่น

สำหรับพระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีโรงเรียนในความรับผิดชอบ จำนวน ๒๓ โรง และมีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน ๕,๕๕๘ คน พระธรรมทูตก็จะดำเนินการเผยแผ่คำสั่งสอนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ได้กำหนด ไว้เป็นตารางการอบรมประจำปีการศึกษากำหนด

พระภิกษุสงฆ์รับผิดชอบเป็นรายโรงเรียน หมุนเวียนเปลี่ยนกันไปให้การเผยแผ่หลักธรรมเป็นประจำทุกปี ซึ่งในเนื้อหาของธรรมะส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้เป็นคนดี พระธรรมทูตทุกรูปจะผ่านการอบรมเพื่อให้สามารถนำเทคนิคการเผยแผ่ความรู้ในหลักธรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเยาวชน

จากการที่ผู้วิจัยเองที่มีส่วนในการทำงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอวิหารแดง จึงตระหนักดีว่า การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นำสังคมให้เกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืนและถาวร อีกทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อถือศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาและทำการวิจัย บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูต ให้เกิดประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์สูงมากยิ่งขึ้น และทำให้การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ให้ได้มากที่สุด

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับไหน

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่

- ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับชั้นที่กำลังศึกษา
- ๒) ศึกษาแนวคิด/แนวทฤษฎีของ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) คือ ๑) สันตัสสนา เทศน์ให้ชัดแจ้ง ๒) สมาทปนา เทศน์ได้จูงใจ ๓) สมุตเตชชา เทศน์ให้กล้า ๔) สัมปหังสนา เทศน์ให้ร่าเริง^๓

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ๓. ด้านวิธีการเผยแผ่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่^๔ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน ได้กำหนดขอบข่ายประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน ๗๐๕ คน^๕ ประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานวิจัยประกอบด้วย

- ๑) พระธรรมทูต
- ๒) ผู้บริหารโรงเรียน

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๑.

^๔ พระธีรนิติ์ ธีรธมโม (เองประเสริฐ), **บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๕ ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา, **ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนประเทียวิทยาทาน ปีการศึกษา ๒๕๖๓**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://bit.ly/2Y9rhop> [๔ มกราคม ๒๕๖๔].

๓) นักเรียนที่ได้รับการเผยแพร่

๔) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในโรงเรียนประเทียวิทยาทาน ในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ ถึง พฤษภาคม ๒๕๖๔ รวมทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยกำหนดความหมายต่างๆ ของการใช้คำในวิจัยดังนี้

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่พระธรรมทูต ในเชิงปฏิบัติ ที่แปรผันได้ตามบริบทของการประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ของพระธรรมทูต แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญ ที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติไว้ เช่นเดิม ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตให้บรรลุ เป้าหมายสูงสุด

พระธรรมทูต หมายถึง พระภิกษุที่ผ่านการอบรมโครงการพระธรรมทูต และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระธรรมทูต ที่เป็นผู้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาออกไปมาเผยแผ่แก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ในเขตพื้นที่อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การประกาศหรือการนำหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ที่เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และน้อมนำคำสอนเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

สันติศึกษา หมายถึง พระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนเข้าใจหลักธรรม

สมาทปนา หมายถึง พระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนอยากน้อมนำไปปฏิบัติ

สมุตเตชนา หมายถึง พระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียน อาจหาญแก้อั้วกล้า ที่จะทำความดีลดละ เลิก อบายมุข เช่น การพนัน ยาเสพติด บุหรี่ สุรา

สัมปหังสนา หมายถึง พระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนสนุกสนาน มีใจสดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา และเกิดความสนใจอยากที่จะเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๔ นำองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษา “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งหัวข้อเรื่องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องทิววิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่แต่ละคนมีการแสดงออกทางสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาศึกษาปฏิบัติตามบทบาทจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทเสียก่อนในเบื้องต้น

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ความหมายของบทบาท” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

“บทบาท” โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู^๑ ความหมายของของบทบาทแบ่งได้เป็น ๓ ประการคือ^๒

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๘.

^๒ พระมหาวิเชียร ชันทองดี, “บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูวิศาลเขมคุณ วัดพิชโสภาราม อำเภอเขมราษฎร์ จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗).

๑. บทบาท หมายถึง ปทัณฐานความมุ่งหวังข้อห้ามความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปถึงการบ่งชี้ถึงหน้าที่อันควรกระทำ

๒. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

๓. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

ความหมายของบทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรเป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^๓ หรือพฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้^๔

นอกจากนี้ความหมายของบทบาทนั้นมี ๒ นัย คือทางด้านโครงสร้าง บทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน แสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้านการศึกษาแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ Social Structure บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๕ หรือรูปแบบพฤติกรรมประจำตำแหน่งซึ่งประกอบด้วยสิทธิหน้าที่ของตำแหน่งเมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดงพฤติกรรมตามตำแหน่งที่ระบุ^๖ และยังมีหมายถึงสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๗ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพ

^๓ งามพิศ สัตย์สงวน, การจัดระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕.

^๔ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๗.

^๕ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, สถานภาพและบทบาท, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๓.

^๖ สงวน วิรัชชัย, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรหมการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐.

^๗ ปราชญ์ กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐), หน้า ๓๔.

ของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^{๘๘} บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพอุปนิสัยความคิดความรู้ความสามารถ เหตุจูงใจการอบรมขัดเกลาความพอใจ^{๘๙} สิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๙๐} การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง^{๙๑} “บทบาท มีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมากบทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำนั้น คือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้วบุคคลในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”^{๙๒}

ความหมายของบทบาทยังหมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะ และหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐานบทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๙๓} หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและแตกต่างกันออกไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น^{๙๔} และส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่าง ๆ ของสถานภาพก็แปลว่าเขาแสดงบทบาท^{๙๕} หรือการปฏิบัติตามสิทธิและ

^{๘๘} พชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๕๖), หน้า ๕๒.

^{๘๙} ไพบูลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๙๐} วราคม ทีสุกะ, **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๔), หน้า ๒๙.

^{๙๑} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๘.

^{๙๒} สุชา จันทร์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖.

^{๙๓} โสภา ชูพิกุลชัย, **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๙๔} สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๕.

^{๙๕} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๑.

หน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็น พ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือ สอนนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาทคือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง^{๑๖} โดยปกติแล้วสถานภาพและ บทบาทเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไปแต่อย่างไรก็ดีบทบาทหรือการปฏิบัติหน้าที่ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าไป ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้นบทบาทจึงเป็นรูปการ (Aspect) ที่เคลื่อนไหวหรือรูปการทาง พฤติกรรมของตำแหน่ง^{๑๗} บทบาทเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคนซึ่งคนอื่นคาดหวัง หรือหวังว่าเขาจะทำซึ่งบทบาทแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านจิตวิทยาอันได้แก่ความ คิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคมได้แก่ตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพของบุคคลที่ ประกอบด้วยความคาดหวังต่าง ๆ จากสังคม^{๑๘} “บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ที่ เกี่ยวกับสถานภาพสังคมดังนั้นบุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมี พฤติกรรมอย่างไร”^{๑๙}

ความหมายของบทบาทยังหมายถึงสิทธิหน้าที่ (Rights and Obligation) ของบุคคลที่จะต้อง ประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม อาทิ บทบาทนักเรียนจะประกอบไปด้วยสิทธิที่ คาดหวังให้อิสระในการสอบถามในชั้นเรียน สิทธิที่จะได้รับการประเมินโดยปราศจากการคำนึงถึง ความแตกต่างด้านอายุ เพศ เชื้อชาติ หรือศาสนา และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมใน ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการ นอกจากสิทธิแล้วนักเรียนจะต้องมีหน้าที่ด้วย ได้แก่ หน้าที่ที่จะต้องเข้าชั้นเรียน หน้าที่ที่จะต้องทำงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความซื่อสัตย์ หน้าที่ที่ จะต้องเคารพสิทธิในการเรียนรู้ของคนอื่น และหน้าที่ที่ไม่ทำลายความสามัคคีของหมู่คณะในการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน บทบาทของครูอาจารย์ประกอบไปด้วยสิทธิ และหน้าที่เช่นเดียวกัน ได้แก่ สิทธิที่คาดหวังให้ได้รับเงินเดือนที่เพียงพอจากโรงเรียน และหน้าที่ที่ จะต้องเตรียมการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น^{๒๐} หรือองค์รวมของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับ ตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม นั่นคือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่ง นั้น ๆ กระทำหรือไม่กระทำอะไรได้บ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือกฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior) เป็นที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไรที่สังคมต้องการยอมรับ หรือห้ามปรามมิให้ปฏิบัติเมื่ออยู่

^{๑๖} สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๙.

^{๑๗} อานนท์ อภากิริมย์, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๕๖), หน้า ๗๔.

^{๑๘} อุทัย หิรัญโต, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๐.

^{๑๙} ทิตยา สุวรรณชะฎ, **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการคณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ระดับตำบล**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๗), หน้า ๔๓.

^{๒๐} David B. Brinkerhoff and Lynn K. White, **Sociology**, (New York: West Publishing Company, 2012), p. 88.

ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง^{๒๑} ยังมีผู้ยกคำอุปมาอุปไมยของ เชกสเปียร์(Shakespeare) ที่กล่าวว่า “โลกทั้งใบคือเวทีละคร และผู้ชายและผู้หญิงทั้งหมดเป็นเพียงผู้แสดง” (All the world’s a stage and all the man women merely players) โดยประยุกต์จากคำอุปมาอุปไมยดังกล่าว และเสนอว่า สมาชิกทุกคนในสังคมเป็นผู้แสดง (Actor) คือ แสดงบทบาทแต่ละบทบาท โดยบทบาทหมายถึง ชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม อาทิผู้จัดการ พ่อ แม่ ครูอาจารย์ นักเรียน เป็นต้น^{๒๒}

สรุปได้ว่า บทบาทตามความหมายของนักวิชาการคือ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่ถูกกำหนดหรือคาดหวัง จากคนในสังคมอาจเป็นไปในรูปแบบของกฎหมาย ค่านิยมประเพณี เป็นต้น ซึ่งตัวบทบาทจะเป็นตัวที่กำหนดหน้าที่ของบุคคล ตามบทบาทที่ตนเองได้กำหนดไว้เช่น พระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นคนดีของสังคม ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่นักวิชาการทั้งจากในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ตามที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยยังได้เห็นประเด็นที่นักวิชาการได้จำแนกบทบาทออกเป็นประเภทต่าง ๆ อีก ซึ่งจะขอยกประเภทของบทบาทมาทำการศึกษาพอสังเขป ดังนี้

๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลเป็นเครือข่ายของสถานภาพและความคาดหวัง ส่วนปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ครอบครองจะมีลักษณะที่สำคัญ ๒ อย่างคือ

๑. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-related characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น (Self-conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการประพฤติตามสถานภาพ

๒. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and capacities) ความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะเป็นสิ่งที่เรียนรู้ทีหลัง แต่ทั้งสองสิ่ง

^{๒๑} Rodney Stark, **Sociology**, 4thed, (California: Wadsworth Publishing Company, 2011), p. 42.

^{๒๒} Stephen P. Robbins, **Organizational Behavior**, 7thed , (New Jersey: Prentice Hall, 2010), p. 304.

ก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสามารถเป็นทุนทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ ด้วยทักษะและความสามารถในการแสดงนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้แตกต่างกัน^{๒๓}

นักทฤษฎีบทบาทโดยมากเห็นพ้องกันว่า ข้อต่อระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลคือบทบาท ซึ่งพิจารณาองค์ประกอบของบทบาทที่เน้นกันโดยมากมีอยู่ ๓ ประการด้วยกันคือ

๑. Prescribed roles บทบาทตามใบสั่ง เป็นบทบาทที่เน้นให้ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังตามแต่ละสภาพโลกสังคม (Social worlds) ถูกสมมติว่ามีใบสั่งจัดไว้ชัดเจน บุคคลจะรู้ใบสั่งนั้นได้ด้วยอัตตา (Self) และความสามารถในการแสดงบทบาท อันจะมีผลต่อระดับการคล้อยตามความต้องการ (ให้แสดงบทบาท) ของแต่ละสถานภาพ

๒. Subjective roles บทบาทตามใจ เป็นบทบาทที่ปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพนั้นแสดงออก หลังจากรับรู้และตีความหมายปรับความคาดหวังต่าง ๆ ที่ผ่านอัตตาตัวตนในโลก สังคมถูกสร้างขึ้นด้วยการประเมินตามอัตวิสัยในสถานการณ์มีปฏิสัมพันธ์

๓. Enacted roles บทบาทจริง ในที่สุดแล้วความคาดหวังและการประเมินความคาดหวังตามอัตวิสัยของปัจเจกบุคคล ก็จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม บทบาทนี้จึงเป็นพฤติกรรมจริงที่เปิดเผยโลกสังคมเป็นเครือข่ายของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกัน^{๒๔}

บทบาทของคนใดคนหนึ่งจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้

๑. ต้องเป็นแบบหรือลักษณะเฉพาะของตนเอง
๒. พฤติกรรมในสถานการณ์ที่กำหนดให้นั้นจะต้องพอเหมาะกะกับลักษณะเฉพาะของตน
๓. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ จะเป็นตัวชี้แนวทางในการกระทำที่จะเกิดขึ้น

๔. ในการแสดงบทบาทนั้น ๆ จะต้องมีการประเมินผลด้วยตัวเองและผู้อื่น

แนวคิดในเรื่องสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) เป็นเรื่องนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ ว่าตำแหน่งจะมีการกิจอย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่ควบคู่มากับตำแหน่งคือบทบาทของตำแหน่ง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่า ไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือ ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือบทบาทนั่นเอง

แนวความคิดของบทบาทนั้น มีนักวิชาการได้เสนอไว้ดังนี้

^{๒๓} ถนอมศักดิ์ สุภักดิ์, “บทบาทพระธรรมวิทยากรต่อการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมเยาวชน”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖).

^{๒๔} พระมหาสุวิทย์ คงช่วย, “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคมศึกษาเปรียบเทียบกับก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓).

๑) บทบาทที่กำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

๒) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

๓) บทบาทที่ถูกระบุ (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกระบุโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไรซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ โคน (Cohen) ที่ได้เสนอไว้ดังนี้

๓.๑) บทบาทที่ถูกระบุ เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบาทใด บทบาทหนึ่งแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่นเราก็ยังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมได้กำหนดให้

๓.๒) บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงออกหรือปฏิบัติได้จริงตามตำแหน่ง **สรุปได้ว่า** บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาทและสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

๒.๑.๓ บทบาทของพระสงฆ์

บทบาทหน้าที่ของสงฆ์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา ๑๕ ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ ๓ ว่า มีหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์^{๒๕}

ส่วนหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๒๖}

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๗.

^{๒๖} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙๔-๑๙๕.

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองจะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตพัทธสีมา อุโบสถ การปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม มีการอุปสมบท การระงับอธิการณ์ ตลอดจนข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ คือว่า พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาตคืออาหารที่คฤหัสถ์ถวายตลอดจนปัจจัย ๔ อย่างอื่น ๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำเป็นข้อบังคับอยู่ในตัวให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของคฤหัสถ์

นอกจากนั้น การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทอย่างไรคงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย^{๒๗}

บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษา เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตก แบ่งออกเป็น พุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ในส่วนของจริยศึกษานั้น ราชการไม่ได้เน้นในการนำมาสอนนักเรียน แต่จะเน้นพุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในส่วนของจริยศึกษาที่ว่านั้น หลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน^{๒๘}

เราสามารถแบ่งบทบาทของพระสงฆ์ออกได้เป็น ๓ ประการ คือ^{๒๙}

๑. การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม

๒. การสงเคราะห์ประชาชน เช่น การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต งานประเพณีส่วนร่วม และงานเทศกาลต่าง ๆ

^{๒๗} พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๗), หน้า ๒๗๔-๒๗๕.

^{๒๘} พุทธศาสนิกฯ, พุทธศาสนากับความสำเร็จของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๗), หน้า ๕๖.

^{๒๙} คะนิงนิตย์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๕๒.

๓. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะการรักษาความปลอดภัยของชาติ และกิจการทางสังคมกับจิตวิทยา เป็นต้น

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพประชานั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ^{๓๐}

๑. การสร้างคนให้ได้รับการศึกษา ในสมัยก่อนการศึกษาของไทยยังขึ้นอยู่กับวัดและวัง เป็นสถาบันการศึกษาของเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ส่วนวัดเป็นสถาบันการศึกษาของสามัญชน ถึงแม้ปัจจุบันรัฐจะแยกการศึกษาออกจากสถาบันสงฆ์ แต่สถาบันสงฆ์ก็ยังมีบทบาทในการเสริมสร้างคนให้ได้รับการศึกษาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการเอื้ออำนวยหรือการบริการของสถาบันสงฆ์

๒. การสร้างคนให้มีคุณธรรม การอบรมสั่งสอนคนให้มีคุณธรรม เป็นหน้าที่หลักของสถาบันสงฆ์ที่เดียว เป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาที่สังคมไทยมีความสงบสุขพอสมควรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศีลธรรม และให้บุคคลละเว้นจากความชั่วและอบายมุขต่าง ๆ

๓. เสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาอาชีพ สร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ สาธารณสุขและโรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งระดมกำลังชาวบ้านให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเด็กกำพร้าคนยากไร้ และช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดพ้นจากการเป็นทาสยาเสพติด เป็นต้น

สำหรับหน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ก็คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรม ให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรม อันดีงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัดหรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรม ของศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรม ของสังคม^{๓๑}

สำหรับบทบาทของพระสงฆ์และวัด มีดังนี้^{๓๒}

^{๓๐} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, แนวคิดเชิงพุทธเกี่ยวกับการพัฒนาประชากร : สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและกรมการศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓๗.

^{๓๑} ทินพันธ์ นาคะตะ, พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๕-๗.

^{๓๒} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐), หน้า ๗๑-๘๒.

๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชก็คือเพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ ๆ คือ

๑.๑ การเรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

๑.๒ การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

๑.๓ การเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึง กำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของสงฆ์

๓. การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งก็ทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรม อันติงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอและส่งผลให้สถาบันอื่น ๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียนยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร ขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุจากอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดใช้ได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกระแสนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไข ให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลงพระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทหลัก ๆ อยู่ด้วยกันคือ การทำกิจของตนให้ดีที่สุด ได้แก่ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ เนื่องจากพระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยศฤงคาร ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์ เมื่อก้าวถึงในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน การส่งเสริมการศึกษา การช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น การเผยแผ่ธรรม การส่งเสริมความสามัคคี

ตารางที่ ๒.๑ แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระมหาวิเชียร ชันทองดี, (๒๕๔๗)	ความหมายของบทบาท หมายถึง ๑. ปทัณฐานความมุ่งหวัง ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคม ๒. ความเป็นไปของบุคคลแต่ละคนโดยสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม
งามพิศ สัตย์สงวน, (๒๕๕๗, หน้า ๑๕.)	๓. ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ และคณะ, (๒๕๕๕, หน้า ๓๗.)	บทบาท คือ พฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้
ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง, (๒๕๕๔, หน้า ๗๓.)	บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม
สงวน วิรัชชัย, (๒๕๕๗, หน้า ๒๐.)	บทบาท คือ รูปแบบพฤติกรรมประจำตำแหน่งซึ่งประกอบด้วยสิทธิหน้าที่ของตำแหน่งเมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดงพฤติกรรมตามตำแหน่งที่ระบุ
ปราชญา กล้าจัญญ, (๒๕๖๐, หน้า ๓๔.)	บทบาท เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย

ตารางที่ ๒.๑ แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พัชนี วรกวิน, (๒๕๕๖, หน้า ๕๒.)	บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ
ไพบูลย์ ช่างเรียน, (๒๕๕๖, หน้า ๒๙-๓๐.)	บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ
สงวน สุทธิเลิศอรุณ, (๒๕๕๕, หน้า ๕๘.)	การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม
สุชา จันทร์เอม, (๒๕๕๐, หน้า ๔๖.)	บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่น คือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้วบุคคลในสถานภาพนั้น ๆ
โสภา ชูพิกุลชัย, (๒๕๕๒, หน้า ๔๕.)	การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะ และหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน
สนธยา พลศรี, (๒๕๕๕, หน้า ๑๒๕.)	บทบาท เป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย
สุพัตรา สุภาพ, (๒๕๕๐, หน้า ๒๙.)	บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็น พ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก
อานนท์ อภาภิรมย์, (๒๕๕๖, หน้า ๗๔.)	บทบาท เป็นรูปการ (Aspect) ที่เคลื่อนไหวหรือรูปการทางพฤติกรรมของตำแหน่ง
อุทัย หิรัญโต, (๒๕๕๒, หน้า ๑๒๐.)	บทบาทแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านจิตวิทยาอันได้แก่ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคม

ตารางที่ ๒.๑ แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จิตยา สุวรรณะชญ, (๒๕๕๗, หน้า ๔๓.)	บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสถานภาพสังคมตั้งนั้นบุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร
David B. Brinkerhoff and Lynn K. White, (2012, p. 88.)	บทบาท ยังหมายถึงสิทธิหน้าที่ (Rights and Obligation) ของบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
Stephen P. Robbins, (2010, p.304.)	บทบาท หมายถึง ชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม อาทิ ผู้จัดการ พ่อ แม่ ครูอาจารย์ นักเรียน เป็นต้น
ถนอมศักดิ์ สู่ภักดิ์, (๒๕๔๖)	ทฤษฎีบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคล มีลักษณะที่สำคัญ ๒ อย่างคือ ๑. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-related characteristics) ๒. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and capacities)
พระมหาสุวิทย์ คงช่วย, (๒๕๔๓)	บทบาทที่เน้นกันโดยมากมีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. Prescribed roles บทบาทตามใบสั่ง ๒. Subjective roles บทบาทตามใจ ๓. Enacted roles บทบาทจริง
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, (๒๕๕๕, หน้า ๗.)	บทบาทหน้าที่ของสงฆ์ ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ ๓ ว่า มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๕๐, หน้า ๑๙๔-๑๙๕.)	หลักการทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์ ๒. ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

ตารางที่ ๒.๑ แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), (๒๕๕๗, หน้า ๒๗๔-๒๗๕.)	พระสงฆ์จะมีบทบาทอย่างไรคงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ และพร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแพร่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน
คะนิงนิตย์ จันทบุตร, (๒๕๕๒, หน้า ๕๒.)	บทบาทของพระสงฆ์ออกได้เป็น ๓ ประการ คือ ๑. การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม ๒. การสงเคราะห์ประชาชน ๓. การช่วยเหลือทางราชการ
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, (๒๕๕๐, หน้า ๓๓๗.)	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพประชกรนั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. การสร้างคนให้ได้รับการศึกษา ๒. การสร้างคนให้มีคุณธรรม ๓. เสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น
ทินพันธ์ นาคะตะ, (๒๕๕๑, หน้า ๕-๗.)	หน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมของวัดแล้ว ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรม ให้แก่ประชาชน พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษา รวมทั้งให้การอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา
ประเวศ ะวีลี, (๒๕๕๐, หน้า ๗๑-๘๒.)	บทบาทของพระสงฆ์และวัด มีดังนี้ ๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ๒. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึง กำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการ ศึกษาแห่งชาติ ๓. การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ๔. วัดกับการจัดการศึกษา ๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต

พระธรรมทูตก็คือ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เกิดมีครั้งแรกเมื่อครั้งก่อน พุทธกาล ๔๕ ปี อันเป็นระยะหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ไม่นานนัก และทำหน้าที่เป็นทูต ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา คือ การประกาศและเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม พร้อม ด้วยประพจน์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในถิ่นฐานต่าง ๆ พระธรรมทูตจึงได้แก่พระภิกษุ ผู้ทำหน้าที่ประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดงธรรม และประพจน์เป็น แบบอย่างที่ดี เช่นเดียวกับพระองค์ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์แก่ โลกอย่างแท้จริง เกณฑ์ในการคัดเลือกพระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านพระธรรมทูต พระองค์ทรงพิจารณา จากคุณธรรม ๘ ประการ คือ

๑. รู้จักฟัง
๒. สามารถให้ผู้อื่นฟัง (คำของคน)
๓. ศึกษาด้วยตนเอง
๔. ทรงจำดี
๕. เข้าใจเรื่องแจ่มแจ้ง
๖. อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจแจ่มแจ้ง
๗. ฉลาดเลือกถ้อยคำที่เข้าประเด็นและไม่เข้าประเด็น
๘. ไม่ชวนทะเลาะ^{๓๓}

ภิกษุผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ๘ ประการนี้ สามารถเป็นทูตได้ โดยเฉพาะหลังจากที่ พระอรหันตสาวกเกิดขึ้นในโลกครั้งแรก ๖๐ องค์แล้ว พระพุทธองค์ทรงมั่นพระทัยว่าการแสดง ธรรมมีผลอย่างแท้จริง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้พระองค์จึงตกลงพระทัยที่จะประดิษฐาน พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในโลกด้วยการประกาศและเผยแผ่พระศาสนาด้วยการแสดงธรรม โดยพระองค์เองและพระสาวกที่เป็นทูตที่มีในครั้งนั้น เมื่อพระองค์ทรงมั่นพระทัยอย่างนี้แล้ว จึงได้รับสั่งพระอรหันตสาวกทั้งหลายว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก เพื่อ อนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์อย่าไปทางเดียวกัน สองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางมีความงามในที่สุด จง ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริบูรณ์ ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตา น้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอุรุ เวลา เสนานิคม เพื่อแสดงธรรม...."^{๓๔}

^{๓๓} อง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๑๖/๑๖๑-๑๖๒.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๒๗.

๒.๒.๑ งานพระธรรมทูตในประเทศไทย

งานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทย กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ปี พ.ศ.๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นใน พระพุทธศาสนา ให้มีศีลธรรมประจำใจมีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ทดลองดำเนินงาน โดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้า คณะอำนวยการ จัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศพระ ศาสนาในถิ่นต่าง ๆ มหาเถรสมาคม มีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของ พระ ธรรมทูตนี้เป็นกิจกรรมถาวร โดยตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้น ดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นลำดับมา โดยมีมอบหมายให้

สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ธีร์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ครั้งต่อมา เมื่อสมเด็จพระวันรัต ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นแม่กอง งานพระธรรมทูต และมอบให้ พระพุทธพจนวราภรณ์ (ทองเจือ) เป็นรองแม่กองงานพระธรรม ทูต รูปที่ ๑ มอบให้ พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี้ยว) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒ ต่อมา พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนี และได้มรณภาพ มหาเถร สมาคมจึงมีมติมอบให้พระพุทธพจนวราภรณ์ (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระพุทธ ปาพจนบดี) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปัจจุบันได้รับ สถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และมอบให้ พระธรรมธีรราชมหามุนี (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นรองสมเด็จพระ ที่ พระธรรมปัญญาบดี และ ปัจจุบัน ได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒ การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงขาดระเบียบ ที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ในที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมนั้น ยังไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้ จึงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยคำสั่ง แม่กองงานพระธรรมทูต ได้แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่ง คณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงานพระธรรมทูต คณะทำงานชุดนี้ ได้ประชุม พิจารณาร่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา ส่วนคณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาร่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่ง คณะทำงานชุดที่ ๒ นี้ ได้ พิจารณากลับกรอระเบียบดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ปัจจุบัน

การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทยจึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” เป็นหลักปฏิบัติสืบมา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เมื่อสมเด็จพระพุทธปาพจนบดี ได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจารย์ (ช่วง) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และมอบให้ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๒ ซึ่งหลังจากที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว) มรณภาพ ก็มีการแต่งตั้ง สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคม (มส.) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และเมื่อพระองค์ท่านขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ก็จึงได้แต่งตั้ง สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำฯ กรรมการมหาเถรสมาคม(มส.) ขึ้นเป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมี พระวิสุทธีวงศาจารย์ (วิเชียร โอนมคุโณ) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต

จุดเริ่มต้นของพระธรรมทูต พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแผ่ศาสนาธรรม ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา โดยเกิดมาจากอดีตหัวหน้า กองสงเคราะห์ชาวเขารวมประชาสงเคราะห์ คือ นายประสิทธิ์ ติศวัฒน์ ได้ลาราชการเข้ารับการ อุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นเวลา ๑ พรรษา ศึกษาหลักการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนชาวเขาทางด้านจิตใจ เป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ สมกับ ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อันเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชนเผ่าไทยไม่ว่า จะอาศัยอยู่ในท้องถิ่นของประเทศไทย อีกประการหนึ่ง รัฐได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ ชาวเขา ได้แก่

- ๑) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก
- ๒) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัด เชียงใหม่
- ๓) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาม่อนแสนใจ ม่อนแสนเจริญ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย

๔) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาภูมโล เขตต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัด พิษณุโลก และจังหวัดเลย ตั้งอยู่ที่บ้านแม่ทับเบิก (ภูแปงม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เมื่อพระประสิทธิ์ลาสิกขา จึงได้นำความคิดกราบเรียนปรึกษาหารือกับพระธรรมกิตติโสภณ (สุวรรณ สุวณฺโฑ) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งขณะนั้นได้รับหน้าที่จากศูนย์ ชุมชุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเป็นประธานอนุกรรมการส่ววัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองฝ่ายต่าง เล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันจึงได้ร่างโครงการเสนอกกรมประชาสงเคราะห์ ได้รับการอนุมัติให้ ดำเนินการว่า “พระธรรมจาริก” ในปี พ.ศ.๒๕๐๘ ท่านได้เป็นประธานคณะพระธรรมจาริก ทั้ง ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนิก จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สาย ๆ ละ ๕ รูป เป็นการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก

เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน จำนวน ๖ เผ่า คือ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีเก้อ และ กะเหรี่ยง ผลการดำเนินงานครั้งแรก ประสบผลสำเร็จชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน ที่มีประชากร ประมาณ ๕,๐๐๐ คน ได้รู้จักการกราบไหว้พระ การทำบุญตักบาตร การปฏิบัติตนเป็นพุทธ มามกะ จำนวน ๘๐๐ คน สมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ คน นับได้ว่า การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาโดยโครงการธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ก่อตั้งศูนย์อบรม พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่วัดศรีโสดา ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ พระพุทธิวงศมุนี (สุวณฺโณโชตมหาเถร) ได้นิมนต์พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิธาดา เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา และ อำนวยการสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค

ปัจจุบันคณะพระธรรมจาริก มีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำภาษีเจริญ เป็นประธานคณะพระธรรมจาริกส่วนกลาง มีอาศรมของพระธรรมจาริก ทั่วประเทศ ๑๙๐ อาศรม (๒๕๔๖) ในพื้นที่ ๒๒ จังหวัด ๘๖ อำเภอ มีพระธรรมจาริกทั่วประเทศ ที่ปฏิบัติงานอยู่ประจำอาศรม ถึง ๒๖๕ รูป เพื่อความมั่นคงของโครงการพระธรรมจาริก จึงได้ ก่อตั้งมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่ชนในถิ่นกันดาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ในพระราชาชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อสนับสนุนโครงการตลอดมา^{๓๕} เมื่อโครงการพระธรรม จาริกประสบผลสำเร็จ มหาเถรสมาคม จึงได้จัดตั้งหน่วยงานมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดำเนินงานโดยใช้ระเบียบของ เถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ วัดทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอน ศิลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย ประกอบสัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่การ ดำรงชีพของประชาชน โดยได้รับงบประมาณดำเนินงานจากกรมการ ศาสนาและวัดที่ตั้งเป็น ศูนย์ อ.บ.ต.^{๓๖}

หน่วยสายงานและผู้รับผิดชอบ

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ประเทศไทยได้จัดแบ่งพระธรรมทูตที่ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศ ออกเป็น ๙ สาย ได้แก่^{๓๗}

^{๓๕} พิสิฐภัฏ โคตรสุโพธิ์, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมกรณีศึกษา : วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๗๗-๗๘

^{๓๖} พระวิสุทธวิภัทรธาดา, (ประสิทธิ์ พรหมรัส), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๓๗} กองงานพระธรรมทูต, **หัวหน้าสายพระธรรมทูต**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.phradhammaduta.com/หัวหน้าสายพระธรรมทูต.> [๔ มกราคม ๒๕๖๔].

สายที่ ๑ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือสมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร นครปฐม กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี โดยมี พระพรหมบัณฑิต วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี โดยมี พระธรรมปิฎก วัดพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี เป็น หัวหน้าสาย

สายที่ ๓ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์ โดยมี พระพรหมโมลี วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๔ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และเชียงราย โดยมี พระธรรมเสนาบดี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๕ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เลย อุตรธานี หนองคาย สกลนคร กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๖ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๙ จังหวัดนครพนม มุกดาหาร ยโสธร อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ โดยมี พระเทพวิสุทธิโมลี จักรวรรดิราชาวาส (วัดสามปลื้ม) กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๗ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด โดยมี สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๘ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช โดยมี พระมหาโพธิวงศาจารย์ วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๙ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๑๑ จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยมี พระเทพวิมลโมลี ไตรธรรมาราม สุราษฎร์ธานี เป็นหัวหน้าสาย

โดยมีศูนย์งานพระธรรมทูตประจำจังหวัด ๗๒ จังหวัด คอยควบคุมดูแลการ ปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค มีหน่วยงานกำกับดูแลงานของพระธรรมทูตอำเภอ ประมาณ ๗๔๐ หน่วย คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่ซึ่งมีประมาณ ๓ ,๕๐๐ รูป ให้ เป็นไปตามนโยบายและแผนการที่ดำเนินงาน ที่คณะกรรมการกลางกองอำนวยการงานพระ ธรรมทูตร่วมกับกรมศาสนา กำหนดขึ้น

บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูต

การทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้ การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องรู้ถิ่นนั้น รู้สถานการณ์ความเป็นไป สภาพความต้องการทางจิตใจ อะไรต่ออะไรต่าง ๆ ของเขา แล้วเราก็สรุปประเมินว่า ในถิ่นนี้ เทศะนี้ ในกาลยุคสมัยนี้ เราควรจะทำ เช่นว่ามี เป้าหมายอะไร เป็นการเผยแผ่อะไร จะย้ำในหลักธรรมข้อ ไหน เป็นต้น คิดว่าถ้าอย่างนี้ จะเป็นการทำงานที่เรียกว่า มีเป้าหมายที่เด่นชัด^{๓๘}

งานพระธรรมทูตต้องทำด้วยจิตรักและอดทน เสียสละปัญหาต่าง ๆ จะพยายามให้ทุก ฝ่ายเข้าใจและช่วยแก้ปัญหา สุดท้ายต้องมีวิธีการส่งเสริมและกำลังใจพระธรรมทูตให้ต่อเนื่อง แต่ ขอให้ทุกท่านอย่าลืมพระธรรมวินัยอาจารย์อังตงาม และศรัทธาประชาชนที่อุปัชฌาย์ จง พยายาม สร้างรักษาและเจริญศรัทธาประชาชนให้คงอยู่ตลอดไป^{๓๙}

บทบาทของพระธรรมทูต ศึกษาความสำเร็จของการ ปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้าน สรุปได้ดังนี้

๑. ภารกิจด้านการปกครอง หมายถึง ภารกิจโดยพระธรรมทูต^{๔๐} ซึ่งเป็นภิกษุต้อง สอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรืออยู่ในปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคม หรือ ปัญหา ของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุก ระดับ นับตั้งแต่ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้า คณะจังหวัด เจ้าคณะ ภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุ ทาหน้าที่เป็นพระ กรรมวาจาจารย์ เป็นพระ อุปัชฌาย์ในการบรรพชาและอุปสมบทกุลบุตร

๒ . ภารกิจด้านการเผยแผ่ หมายถึง ภารกิจด้านการดำเนินการประกาศ พระพุทธศาสนา ให้ศาสนทายาทและประชาชนรับทราบทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัย โดย มุ่งเน้นให้ประชาชน ได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในวิถี ชีวิตประจำวันได้แก่การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมี วัดอุปถัมภ์เพื่อการเผยแผ่ธรรม หรือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบ สานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจาก

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๓๙} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), “วันวิสาขบูชา วันสันติภาพแห่งโลก”, วารสารพุทธจักร, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๗), หน้า ๑๗-๑๙.

^{๔๐} คณิงนิตย์ จันทบุตร , ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจวัด ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป่า นานาชาติ บ้านมุงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด ๒๕๔๔), หน้า ๔๕-๔๘.

หลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอก วัด เชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

๓. ภารกิจด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติ ธรรม ของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม บาลี แผนกสามัญศึกษา การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง การจัดการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระ การฝึกฝนธรรมบ่มเพาะด้านจิตใจ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึง การที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอนเป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรม-บาลี สนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรมบาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือประธาน จัดสอบ ธรรมบาลีสนามหลวงเป็นเจ้าสำนักเรียน ในฐานะเป็นเจ้าของอาวาส นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุ ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่ ภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๔. ภารกิจการศึกษาสงเคราะห์ ภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการ ปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาและ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กเยาวชน ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์การศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กในวัด โรงเรียนเอกชน การกุศลของวัด ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุผู้เป็นเจ้าของ อาวาส ได้เป็นประธานบริหารทุนสงเคราะห์ จัดตั้งทุน สงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหาร กลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับชั้นการศึกษา บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กนักเรียนใน ระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน สร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา กล่าวคือ การดำเนินการ ใด ๆ ของภิกษุ สมณทูต หรือ ธรรมทูต ที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการ ส่งเสริมการศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนที่อยู่ในวัดด้วยเรียน จัดเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งสิ้น

๕. ภารกิจด้านสาธารณูปการ เป็นภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตวัดทั้งพุทธาวาสและสังฆาวาสเพื่อได้สถานที่ อันเหมาะสม เป็นสัปปายะ คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการปาฐกถาแล รักษาถาวรวัตถุ หรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมรุ เป็นต้น

๖. ภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคม ทางวัตถุ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การให้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับ เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ มีการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์และ สุขสบายแก่มหาชนเป็น สำคัญ การสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การจัดให้วัดเป็นสถานที่ จัดฝึกอบรม ประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรค รัย หรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มี

โรงงาน การบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวหรือชักชวนญาติโยมบริจาค ทรัพย์ จัดสร้างโรงพยาบาล การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๒.๒ งานพระธรรมทูตของคณะสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานเป็นพระธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พระธรรมทูตอำเภอวิหารแดง เป็นพระธรรมทูตสาย ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี โดยมี พระธรรมปิฎก วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็น หัวหน้าสาย

รายชื่อพระธรรมทูตสายที่ ๒ ประจำอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

(พระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร)

๑. พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ญาณิวิสุทธี เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง สระบุรี

(พระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติการ)

๒. พระครูวิบูลธรรมจันทร์ (สุรพล) เจ้าอาวาสวัดหนองหมูใต้

๓. พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ

๔. พระพุฒิพันธ์ จันทวิโส

การปฏิบัติของพระธรรมทูตดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จะมีตารางการปฏิบัติงาน คือ เดือนกรกฎาคมของทุกปี มีระยะเวลาในการ ปฏิบัติงาน ๒ เดือน สถานที่ปฏิบัติงาน ได้แก่ โรงเรียน ศาลาการเปรียญวัด อาคารเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียน ประชาชน

เนื้อหาการเผยแผ่ ธรรมะที่ใช้ในการเผยแผ่ การอบรมบรรยาย เป็นหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ไม่ลึกซึ้งจนเกินไป สามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น ศีล ๕ ความกตัญญู พระรัตนตรัย การอบรม ในแต่ละสถานที่จะแตกต่างกันไป ไม่ซ้ำหัวข้อ

รูปแบบการเผยแผ่ รูปแบบการเผยแผ่ก็ยึดตามหลักปฏิบัติของกฎ ระเบียบและคำสั่งของ มหาเถรสมาคม เป็นการเผยแผ่เชิงรุก คือการนำธรรมะเข้าหาคน ลงพื้นที่เข้าสู่ชุมชน

วิธีการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ใช้สื่อที่ทันสมัยในการบรรยาย อบรม และสื่อที่มีอยู่ในชุมชน มีการจัด กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้มากขึ้น

ขั้นตอนการเผยแผ่ มีการกำหนดแผนการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยมีการประชุมร่วมกัน ระหว่างคณะพระธรรมทูตฝ่ายบริหาร และฝ่ายปฏิบัติการ ในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อ กำหนดแนวทางการทำงาน กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ตารางที่ ๒.๒ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระวิสุทธิภัทรธาดา, (ประสิทธิ์ พรหมรัส), (๒๕๔๓, หน้า ๗๙.)	จุดเริ่มต้นของพระธรรมทูต พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแผ่ศาสนาธรรมควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนิก จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สาย ๆ ละ ๕ รูป เป็นการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ดำเนินงานโดยใช้ระเบียบของ เกรสมาคคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๓, หน้า ๑๖-๑๗.)	การทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องรู้ถิ่นนั้น รู้สถานการณ์ความเป็นไป อะไรต่ออะไรต่าง ๆ ของเขา แล้วสรุปประเมินว่า ในถิ่นนี้เราควรจะเน้น เช่นว่ามี เป้าหมายอะไร เป็นการเผยแผ่อะไร จะย้ำในหลักธรรมข้อไหน เป็นต้น คิดว่าถ้าอย่างนี้ จะเป็นการทำงานที่เรียกว่า มีเป้าหมายที่เด่นชัด
พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), (๒๕๔๗, หน้า ๑๗-๑๙.)	งานพระธรรมทูตต้องทำด้วยจิตรักและอดทน เสียสละ ปัญหาต่าง ๆ จะพยายามให้ทุก ฝ่ายเข้าใจและช่วยแก้ปัญหา สุดท้ายต้องมีวิธีการส่งเสริมและกำลังใจพระธรรมทูตให้ต่อเนื่อง แต่ขอให้ทุกท่านอย่าลืมพระธรรมวินัยอาจารย์อังตงาม และศรัทธาประชาชนที่อุปถัมภ์ จง พยายามสร้างรักษาและเจริญศรัทธาประชาชนให้คงอยู่ตลอดไป

ตารางที่ ๒.๒ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
คณิงนิตย์ จันทบุตร, (๒๕๔๔, หน้า ๔๕-๔๘.)	ได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูต ศึกษาความสำเร็จของการปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้าน สรุปได้ดังนี้ ๑. ด้านการปกครอง ต้องสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรืออยู่ในปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคม ๒. ด้านการเผยแผ่ดำเนินการประกาศ พระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนรับทราบทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัย ๓. ด้านการศึกษา จัดการศึกษาพระปริยัติ ธรรมของคณะสงฆ์ ๔. การศึกษาสงเคราะห์ ดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการ ปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้มีความรู้ หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ๕. ด้านการสาธารณูปการบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตวัดทั้งพุทธาวาสและสังฆาวาสเพื่อได้สถานที่ อันเหมาะสมเป็นสัปปายะ ๖. ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินการช่วยเหลือสังคม ทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพ เลื่อมใส ศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของาวาสและเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ

อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นธุระในการจัดการศึกษา อบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นธุระในการอบรม และสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังนั้น จะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อประโยชน์ของตน
๓. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ตีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ
๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ

๒.๓.๑ หลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ก็ด้วยพุทธวิธีการสอนอันเนื่องมาจาก พระบุคลิกภาพอันหาที่เปรียบมิได้ขององค์พระพุทธเจ้า ตลอดจนในหมู่อริยสาวกทั้งหลายที่พากันเสียสละตามแบบอย่างขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แยกย้ายไปเผยแผ่พุทธธรรมตามหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว พุทธวิธีเกี่ยวกับรูปแบบวิธีการเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีรูปแบบดังต่อไปนี้

หลักและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ทรงใช้อุปมาในการเลือกบุคคล รอจังหวะหรือโอกาส การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบ คือ สันทัสสนา สมาทปนา สัมปหังสนา และ สมุตเตชนา^{๔๑} ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

^{๔๑} วิมหา. (ไทย) ๑/๒๒/๑๕.

๑) สันทิสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจง จำแนก แยกแยะ อธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรม โดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหางของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้^{๔๒}

๒) สมาทปนา ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำก็แนะนำ บรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับอยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะอยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือว่าจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเอง และการชักชวนผู้อื่นในการให้ทาน จะทำให้ได้ทั้งโภคสมบัติ และบริวารสมบัติ จึงพยายามชวนช่วยทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญ แก่กล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนียว ไม่กลัวยาก คำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระ ได้ตั้งจิตอธิษฐานที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา^{๔๓}

๔) สัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์...ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการกระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อย ๆ^{๔๔}

วิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประการ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อปลดเปลื้องความเขลา หรือความมืดมัว เพื่อปลดเปลื้องความประมาท เพื่อปลดเปลื้องความ

^{๔๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๐/๘๕.

^{๔๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๗.

^{๔๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๘/๒๘๖.

เกียจคร้าน และเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติ การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้ง ต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง ๔ ประการ ดังกล่าวมานี้ คือ ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ไร้ให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ่มจูงใจ แก่กล้าว่า ร่าเริง^{๔๕} พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงใช้รูปแบบที่ต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระพุทธองค์ เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้อีกวิธีเพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในประกาศศีลธรรมของพระองค์ นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการสอนที่หลากหลาย ดังจะได้กล่าวต่อไป

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาและสรุปได้โดยสังเขปดังต่อไปนี้

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างเช่น อริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป ส่วนประกอบสำคัญของการสอนของพระพุทธเจ้าสามารถสรุปอยู่ในสองหลักการ คือ อริยสัจ ๔ และ อริยมรรค ๘ หลักการแรกครอบคลุมด้านของหลักและตอบสนองออกมาเกี่ยวกับความเข้าใจ หลักการที่สองครอบคลุมด้านของแนวทางในทางปฏิบัติ^{๔๖}

๒. สอนเนื้อเรื่องทีละน้อยลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกัน เป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่าสอนเป็นอนุพัฑฒิกภาพ เช่น การสอนนสกุณบุตร พร้อมทั้งบิดา มารดา และภรรยาเก่าของพระยสะ สหายของพระยสะ^{๔๗} พราหมณ์โปกขรสาต^{๔๘} อุบาสีคหบดี^{๔๙} สีหเสนาบดี^{๕๐} สุปปพุทธะ^{๕๑}

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๙.

^{๔๖} Bhikkhu Bodhi, *The Noble Eightfold Path*, (Kandy: BPS., 1999), p. XII.

^{๔๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖-๓๑/๓๒-๔๐.

^{๔๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๙๘/๑๐๙.

^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๙/๖๕.

^{๕๐} อง.อภฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๒/๒๓๒.

^{๕๑} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๓/๒๕๕-๒๕๙.

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตา^{๕๒} ตรัสสอนนันทาสิกขมานาผู้ยินดีในรูปที่สวยงาม^{๕๓} เป็นต้น

๔. สอนตรงเนื้อหาตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่วอกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย เช่น การสอนปฏิกูลถึงคุณและโทษของไฟ^{๕๔}

๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ เช่น ทรงแสดงกาลามสูตรแก่ชาวกาลามะหมู่บ้าน เกสปุตติยนิคม แคว้นโกศล เรียกอีกอย่างว่า เกสปุตติยสูตร หรือเกสปุตตสูตร เป็นหลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งใด ๆ อย่างงมงาย โดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษ หรือดีไม่ดีก่อนเชื่อ^{๕๕}

๖. สอนเท่าที่จำเป็น พอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่พระหัตถ์ ตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์ และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มิได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ว่า เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือพระนิพพานได้^{๕๖}

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

พุทธวิธีในการสอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่น่าสังเกตหรือพบอยู่บ่อย ๆ ซึ่งได้แก่วิธีต่อไปนี้

๑. แบบสัจจนาหรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรม ในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมโรหณสูตร^{๕๗} วิธีการสอนแบบนี้ จะเห็นได้จากที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ ในการสอนแบบสัจจนา มี

^{๕๒} ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๒๑๐-๒๑๔.

^{๕๓} ชุ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๙/๕๕๗.

^{๕๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๕.

^{๕๕} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

^{๕๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๕๗} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๙๙/๒๗๒-๒๗๔.

การถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป และเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก และส่วนมากมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ แต่ถ้าในหมู่คณะนั้นจะมีผู้ที่จะตรัสรู้หรือรู้ธรรมเป็นพิเศษพระพุทธรองค์ก็ทรงส่งกระแสแห่งพระธรรมเทศนาที่เจาะจงบุคคลนั้น ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้นแต่ละคนรู้สึกว่าพระพุทธรเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธรเจ้า^{๕๘}

๓. แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้าง มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธรองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมในหลักการถามและตอบปัญหานั้น พระพุทธรเจ้าจะทรงให้หลักในการพิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและวิธีการที่จะตอบปัญหาไว้ ๔ ประการ ประกอบด้วย เอกังสพยากรณียปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิภังชพยากรณียปัญหา และ ฐปนียปัญหา^{๕๙}

นอกจากนั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทตาสังยุต มีเวทตาไปกราบทูลถามพระพุทธรองค์ว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธรเจ้าก็ตรัสตอบว่า บุคคลที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๖๐} และปัญหาที่ถามแล้วพระองค์เห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบ พระพุทธรเจ้าจะไม่สนใจที่จะตอบคำถามเหล่านั้น เพราะเป็นปัญหาให้เกิดการฟุ้งซ่าน^{๖๑}

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

^{๕๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

^{๖๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๖๑} Walpola Sri Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Foundation, 2009), p.12-13., พระดับปลิว ราหุล, **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**, แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสรและคณะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓-๓๔.

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงถ่วงวัดดูประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน^{๖๒} วิธีการณ์นี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม เป็นการสอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะ

กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

ในกลวิธีและอุบายประกอบการสอนนั้น ในหลักพุทธวิธีการสอน พระพุทธเจ้าจะทรงใช้กลวิธีและอุบายในการสอน ดังต่อไปนี้

๑. การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำเห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลินทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น เช่นเมื่อจะอธิบายให้เห็นว่าบุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจ ไม่ควรพูดคำไม่น่าพอใจ แม้แต่สัตว์อื่นเขาก็ชอบคำพูดที่น่าพอใจเช่นกัน ก็เล่านิทานชาดกเรื่อง โคนันทวิศาล^{๖๓} เป็นต้น

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ภูเขาศิลาล้วน เป็นแห่งที่บิณฑบาตย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลม ฉันทบถิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะค่านินทาและสรรเสริญ ฉันทัน^{๖๔} คนผู้เรียนรู้น้อย ย่อมแก่ลงเหมือนโคถึกเนื้อของเขาเจริญขึ้น แต่ปัญญาหาเจริญไม่^{๖๕} การใช้อุปมานี้น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุดมากกว่ากลวิธีอื่นใด

๓. ใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัสดุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, หน้า ๔๙-๕๐.

^{๖๓} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๘/๑๒.

^{๖๔} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘๑/๕๓.

^{๖๕} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๒/๗๙.

ผู้คนที่ใช้กันอยู่ ตัวอย่างที่ทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่ในกรณีสอนผู้เรียนที่มีอายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม บางทีก็ทรงใช้วิธีทายปัญหาซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกรู้สึกสนุกสำหรับเด็ก ดังปรากฏในสามเณรปัญหา ความว่า อะไรชื่อว่า หนึ่ง...อะไรชื่อว่า สอง...อะไรชื่อว่า สาม...อะไรชื่อว่า สี่^{๖๖} และในครั้งที่ประทับอยู่ที่สี่สรวานใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ โดยพระองค์ได้ทรงหยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อย แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ไปไม้ในป่ากับในพระหัตถ์ของพระองค์ ที่ไหนมากกว่ากัน^{๖๗}

๔. ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ดังเช่น คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอานนทตามเสด็จ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลและคูของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จัดการทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบร้อย เสร็จแล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องนั้น และตรัสสอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเรา ก็จงพยาบาลภิกษุผู้เกิด”^{๖๘}

๕. การเล่นภาษา เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและเล่นคำเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการเล่นแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้า เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบเป็นคำร้อยกรองไปทันที บางครั้งผู้มาเฝ้าบริภาษพระองค์ด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่รุนแรงยิ่ง พระองค์ยอมรับคำบริภาษเหล่านั้นทั้งหมด แล้วทรงแปลความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องดีงาม ดังกรณีของเวรัญชพรหมณ์^{๖๙} ที่มากล่าวต่อว่าพระองค์ต่าง ๆ นานา แทนที่พระองค์จะปฏิเสธคำกล่าวนั้น กลับนำคำกล่าวหาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นคำ โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่นในข้อกล่าวหาที่พรหมณ์ต่อว่าพระพุทธองค์ว่า ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ และสมบัติในความหมายของพรหมณ์เป็นการกล่าวถึงสมบัติภายนอกอันเป็นเครื่องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าได้ความหมายใหม่ว่า การไม่มีสมบัติ ได้แก่ ก็การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้น ๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายได้ จึงชื่อว่าเป็นคนไร้สมบัติ เพราะการละอกุศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง

^{๖๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๔/๕.

^{๖๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๖๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

^{๖๙} วิ.ม.ห. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔.

๖. อุปายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุปายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยอุปายที่ได้ผลดียิ่ง ในการสั่งสอนแสดงธรรมก็เช่นกัน ทรงมักเริ่มต้นด้วยบุคคลที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศ อีกทั้งผู้นำของลัทธิต่าง ๆ ทำให้การประกาศพระศาสนาของพระองค์นั้นได้ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งและรวดเร็ว อีกทั้งเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นอย่างดีด้วยตัวอย่างเช่น ภายหลังจากครั้งตรัสรู้ พระองค์ทรงเลือกไปโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่าพวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ครั้งเสร็จจากการสั่งสอนปัญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรดยสกุลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าปัญจวัคคีย์และยสกุลบุตรนี้จะป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก^{๗๐}

๗. การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีสอนนี้เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ผู้สอนต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือตึงตังทำ แต่ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อถึงจังหวะและโอกาส ก็ต้องมีความฉับไวที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไป ดังตัวอย่างเช่น ในระยะเริ่มแรกประกาศพระพุทธศาสนา ณ วันมาฆปุณณมี หลังตรัสรู้ ๓ เดือน เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระองค์ก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์เป็นการใช้จังหวะและโอกาสให้เกิดประโยชน์

๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตา ตัดต้นหา มานะ ทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญสุด แต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกดูถูกลงกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ยอมรับให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม โอนอ่อนผ่อนตามก็ยอมตาม สมควรขัดก็ขัด สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอบก็ปลอบ ดังพระดำรัสว่า “เราฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธีแบบสุภาพบ้าง วิธีแบบรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง”^{๗๑}

๙. ลงโทษและการให้รางวัล มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีถึงเพียงนี้โดยไม่ต้องใช้อำนาจ” แสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ตาม การลงโทษน่าจะมีอยู่แบบหนึ่ง หมายถึงการลงโทษตนเอง ซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย ในทางวินัยถือว่า มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว และบทบัญญัติเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยความเห็นชอบแห่งสงฆ์ ส่วนในทางธรรม ภิกษุที่เหลือขอคืออยากสอนยากจริง ๆ สอนไม่ได้จริง ๆ ก็จะกลายเป็นพรหมจารีและเพื่อนภิกษุถือว่า

^{๗๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๘-๔๐.

^{๗๑} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐.

เป็นผู้ที่ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนและตักเตือน ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วยไม่ว่าทางธรรมหรือวินัย โดยวิธีนี้ซึ่งถือเป็นบทลงโทษที่รุนแรงที่สุด ส่วนการให้รางวัล ทรงใช้การชมเชยยกย่อง แต่ก็เป็นในรูปแบบการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น คือ กล่าวชมโดยธรรม ให้เขามั่นใจในการทำความดี

๑๐. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นบางครั้งคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป อย่างไรก็ตาม การได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญหาเช่นนี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง^{๗๒} การประกาศพระศาสนาพระพุทธเจ้าก็ทรงประสบปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลา และทรงแก้สำเร็จไปในรูปต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีตประเพณีซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคลรอจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใดเพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล พุทธธรรมได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา เพราะเมื่อก่อนได้ถูกครอบงำ ปิดกั้นสิทธิเสรีภาพโดยความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ประชาชนส่วนมากได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เช่นการมีความเชื่อเรื่องกรรม แทนความเชื่อเรื่องพระพรหมลิขิต การถวายทาน การปฏิบัติตามศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น แม้พระราชผู้ปกครองแคว้นแคว้นก็ทรงปกครองโดยทศพิธราชธรรม ดังปรากฏว่ามีพระราชกษัตริย์ที่ทรงเป็นพุทธสาวก เช่น พระเจ้าพิมพิสาร แห่งแคว้นมคธ พระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชาแห่งแคว้นโกศล เป็นต้น ทรงเป็นพุทธมามกะ และได้ปกครองบ้านเมืองด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนา ด้วยการทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พร้อมทั้งได้ทรงสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วย

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๕๑-๖๓.

ตารางที่ ๒.๓ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๑, หน้า ๑๕๙.)</p>	<p>วิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประการ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อปลดเปลื้องความเขลา หรือความมืดมัว เพื่อปลดเปลื้องความประมาท เพื่อปลดเปลื้องความเกียจคร้าน และเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติ การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้ง ต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง ๔ ประการ ดังกล่าวมานี้ คือ ชี้ให้ชัด ขวนให้ปฏิบัติ ไร่ให้กล้า ปลุกให้รำเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า ร่าเริง</p>
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๖, หน้า ๔๖.)</p>	<p>พุทธวิธีในการสอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่พบอยู่บ่อย ๆ ซึ่งได้แก่ ๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนา โดย</p>
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๖, หน้า ๔๖.)</p>	<p>เลื่อมใสศรัทธาในที่สุด ๒. แบบบรรยาย โดยทรงใช้ในการแสดงธรรมในที่ประชุมใหญ่ ๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบพระพุทธรองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน พระพุทธเจ้าจะทรงให้หลักในการพิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและวิธีการที่จะตอบปัญหาไว้ ๔ ประการ ประกอบด้วย เอกังสพยากรณียปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิภังชพยากรณียปัญหา และ ฐปนียปัญหา ๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นเป็นครั้งแรก ก็จะทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น</p>

ตารางที่ ๒.๓ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๖, หน้า ๕๑-๖๓.)	กลวิธีและอุบายประกอบการสอน พระพุทธเจ้าจะทรง ใช้กลวิธีและอุบายในการสอน ดังต่อไปนี้ ๑. การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ ๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ๓. ใช้อุปกรณ์การสอน ๔. ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ๕. การเล่นภาษา ๖. อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล ๗. การรู้จักจังหวะและโอกาส ๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ๙. ลงโทษและการให้รางวัล ๑๐. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

ในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีพระมหาประพันธ์ศักดิ์ ติกุจิวิสุทฺธิ เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง เป็นเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ มีพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรในสายงานรวมทั้งสิ้น ๓ รูป หลังจากหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกปฏิบัติงานตามตารางงานที่กำหนดแล้ว ก็จัดทำรายงานบัญชีสรุปกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเสนอต่อกองงานพระธรรมทูตประจำอำเภอวิหารแดง จากการทำได้ออกปฏิบัติงาน จะพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ พระธรรมทูตขาดการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานมีเวลาจำกัด ช่วงเวลาออกปฏิบัติงานตรงกับฤดูกาลเกษตรกรรมและนักเรียนอยู่ในช่วงของการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ขาดสื่อ และอุปกรณ์ประกอบการบรรยายที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการบรรยายปากเปล่า กลุ่มเป้าหมายยังเห็นคุณค่าประโยชน์ของหลักธรรมคำสอนน้อย และมองเห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่มีประโยชน์ เสียเวลาในการทำงานในส่วนอื่น

สำหรับพระธรรมทูตในเขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีโรงเรียนในความรับผิดชอบจำนวน ๒๓ โรงเรียน และมีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน ๕,๕๕๘ คน พระธรรมทูตก็จะดำเนินการเผยแผ่คำสั่งสอนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ได้กำหนด ไว้เป็นตารางการอบรมประจำปีการศึกษากำหนดพระภิกษุสงฆ์รับผิดชอบเป็นรายโรงเรียน หมุนเวียนเปลี่ยนกันไปให้การเผยแผ่หลักธรรมเป็นประจำทุกปี ซึ่งในเนื้อหาของธรรมะส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้เป็นคนดี พระธรรม

ทูตทุกรูปจะผ่านการอบรมเพื่อให้สามารถนำเทคนิคการเผยแพร่ความรู้ในหลักธรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเยาวชน การศึกษาคั้งนี้ ได้ทำการศึกษาพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานเป็นพระ ธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พระธรรมทูตอำเภอวิหารแดง เป็นพระธรรมทูตสาย ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และ อุทัยธานี โดยมี พระธรรมปิฎก วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็น หัวหน้าสาย มี พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ธิฎฐิวิสุทธิ เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง สระบุรี เป็นพระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร และ พระครูวิบูลธรรมจันทร์ (สุรพล) เจ้าอาวาสวัดหนองหมูใต้, พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน เจ้า อาวาสวัดหนองตาบุญ, พระพุฒิพันธ์ จันทวิโส (ผู้วิจัย) เป็นพระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพพื้นที่ที่จะทำการวิจัยทั้งจากทางเอกสารและข้อมูลด้านอื่น ๆ สรุปได้ดังนี้

ลักษณะที่ตั้งและความเป็นมา

วิหารแดง เป็นอำเภอหนึ่งใน ๑๓ อำเภอของจังหวัดสระบุรี มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และมีเขตภูเขาและป่าดงดิบทางทิศเหนือและตะวันออก ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ ประกอบอาชีพกสิกรรม โดยเฉพาะในเขตชลประทานที่มีพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

อำเภอวิหารแดง มีโรงเรียนทั้งหมด ๒๔ โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๒ จำนวน ๒๒ โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน ๑ โรงเรียน และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๔ จำนวน ๑ โรงเรียน และเป็นโรงเรียนที่เปิดการเรียนการสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นเพียงแค่ ๔ โรงเรียน และมีโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น-มัธยมศึกษาตอนปลาย เพียงแค่ ๑ โรงเรียน

โรงเรียนประเทียวิทยาทาน ก่อตั้งเมื่อ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๔ โดยคุณหญิงประเทีย ชลทรัพย์ ได้บริจาคที่ดินสร้างอาคารเรียน เปิดทำการเรียนการสอน ครั้งแรก วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๐๔ รวมระยะเวลาตั้งแต่ก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๔๗ ปี ปัจจุบันมีอาคารเรียน ๓ หลัง โรงฝึกงาน ๒ หลัง หอประชุม ๑ หลัง โรงอาหาร ๑ หลัง อาคารประกอบ ๓ หลังและ หอสมุด ๑ หลัง ตั้งบนพื้นที่ ๒๖ ไร่ ๗๒ ตารางวา ปัจจุบันเปิดสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย มี จำนวนนักเรียน ๑,๖๖๙ คน^{๗๓}

^{๗๓} ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา, ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนประเทียวิทยาทาน ปีการศึกษา ๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://bit.ly/2LNFTRg> [๔ มกราคม ๒๕๖๔].

ตารางที่ ๒.๔. รายชื่อโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

ที่	ชื่อโรงเรียน	สอนในระดับชั้น	จำนวน
๑.	โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน	ม.ต้น - ม.ปลาย	๑,๖๖๙
๒.	ชุมชนวัดคลองไทร(ฉัตรราษฎร์บำรุง)	อนุบาล - ม.ต้น	๕๘
๓.	บ้านราษฎร์เจริญ	อนุบาล - ม.ต้น	๕๘
๔.	วัดหนองตาบุญ	อนุบาล - ม.ต้น	๓๖
๕.	วัดหนองหมูใต้(ไพบูลย์วิทยาการ)	อนุบาล - ม.ต้น	๖๘
รวม			๑,๘๘๙

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า สังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างใด^{๗๔}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้พระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่นสอนหนังสือในโรงเรียน^{๗๕}

^{๗๔} พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์), “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗).

^{๗๕} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณโณ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคลผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติ-วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๗๖}

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๗๗}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษา

^{๗๖} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๗๗} พระมหาชวลิต ชาติเมธี(คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๗๘}

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษาและระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลีและระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๗๙}

พระมหาปัญญา สุขสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลยาโณ)” ผลการวิจัยพบว่า พระพิศาลธรรมพาที เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาหมอกภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในด้านการเผยแผ่

^{๗๘} พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๗๙} พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘).

ประชาชนได้รับการอบรมให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๕๐}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ลินทวิวรรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากที่สุด คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๕๑}

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ปราบผู้เป็นมิถิชาติ การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลก แล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๕๒}

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยายแบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา

^{๕๐} พระมหาปัญญา สุขสงค์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาทิ (พระอาจารย์พยอม กลยาโณ)”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม* (มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๑).

^{๕๑} พระปลัดเกียรติศักดิ์ ลินทวิวรรกุล, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๕๒} พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, อ้างใน พระครูสุชาติวุฒิกิจ (เฉลิมชัย อภิชาติ), “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนวิยาकरण จูฬนिरुตติ महानिरुตติ เนตติ เปฏุโกปเทส และวันณนิตี^{๔๓}

พระมหากฤษณา นันทเพช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ในปัจจุบันและแนวโน้มอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับชั้นปี ๔ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยเทศคณิต และค่า F-test ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอกบาลีสันสกฤต และมีแนวโน้มว่า ปัจจัยอื่น ๆ เช่น พรรษาสถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์ จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๔๔}

พระมหาวิสมัญญา ทูโยธสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด” ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษา

^{๔๓} พระมหาสนธิ์ สุนติกโร, อ่างใน พระครูสุชาติวุฒิกิจ (เฉลิมชัย อภิชาติ), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๔๔} พระมหากฤษณา นันทเพช, อ่างใน พระใบฎีกาสมชาย ธรรมธโร (สีหบุตร), “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต* (พัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕).

ได้เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มและพื้นที่ทำการศึกษาคือกลุ่มสังฆะสมถะในอำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประการ คือ ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์และบทบาทในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กร ๒. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคมขั้นตอนการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร^{๘๕}

สรุปได้ว่า คณะสงฆ์ต้องเป็นทั้งหัวหน้า ผู้นำและผู้ประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามบทบาทที่ได้รับอย่างเต็มความสามารถ โดยนำการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและทันยุคสมัยปัจจุบัน

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์), (๒๕๕๗)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิกจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า สังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์แตกต่างกันแต่อย่างใด

^{๘๕} พระมหาวิมลญาณ ทุยโธสงค์, อ่างใน พระครูสุชาติวุฒิกิจ (เฉลิมชัย อภิชาติ), “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสังฆะสมถะ จังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, (๒๕๕๑)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน</p>
<p>พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, (๒๕๔๔)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตาม</p>
<p>พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, (๒๕๔๔)</p>	<p>มากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ</p>

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), (๒๕๕๒)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน</p>
<p>พระชนดล นาคพิพัฒน์, (๒๕๕๑)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน</p>

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต

การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระธรรมทูตที่เป็นวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ดังมีลำดับดังนี้

พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและ วิธีการทำงานของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัด นครนายก” ผลการวิจัยพบว่า พระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) คุณสมบัติของพระ ธรรมทูตมี ๒ ประการ คือ คุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัยพุทธกาล คือ ๑) คุณสมบัติตามแนว โอวาทปาฏิโมกข์ ๒) คุณสมบัติพื้นฐานมีสี่ปฐิสรธรรม ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล มีหลักกัลยาณมิตรในความเป็นผู้นำชุมชนให้ คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิตด้วยดี และมีหลักการบริหารหรือเมตตาธรรมแก่ทุกคน ๓) คุณสมบัติจำเพาะ ๕ ประการ ที่พระพุทเจ้าทรงวางไว้ เป็นแบบอย่างแก่พระธรรมทูต ได้แก่ การรู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้ผู้อื่น เข้าใจ ฉลาดในการเป็นผู้นำและไม่ก่อการทะเลาะวิวาท และ คุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัย ปัจจุบัน คือ ๑) มีความมุ่งมั่นในคุณค่าของความดีงาม ๒) ต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการ ของท้องถิ่น ๓) มีเทคนิคและวิธีการสื่อสารเพื่อเข้าถึงปัญหาและความต้องการของบุคคล ๔) มีความมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์พระพุทธศาสนา^{๕๖}

แม่ชีคมคาย คุมพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธอาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ของท่านสุเมโธภิกขุ ท่านได้อาศัยสื่อ คือ หนังสือนิตยสาร ร้อยละ ๕๕.๐ จากการใช้สื่อครอบครอง ร้อยละ ๒๔.๑ โดยภาพรวมท่าน สุเมโธภิกขุ มีพฤติกรรมในทางที่ดี เมื่อเข้าอบรมธรรมะ อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ สรุปคือหลังการ อบรมผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ผิดศีลน้อยลง^{๕๗}

ประสิทธิ์ รวณพิมาย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูต ภายในประเทศ : ศึกษากรอบความคิดโครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี ” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมทูตในเชิง ทฤษฎีเป็นทั้งบุคคลและสังคมในอุดมคติ ที่มีวิถีชีวิตอันประเสริฐ สงบ เรียบง่ายมีอิสรภาพทั้ง ภายในและภายนอก ส่วนการปฏิบัติจริงของพระ

^{๕๖} พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตจังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

^{๕๗} แม่ชีคมคาย คุมพันธ์, “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธอาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓), หน้า ๕๔.

ธรรมทูตมีปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนด บทบาทพระธรรมทูต คือ (๑) ความขัดแย้งทางลัทธิทางการเมืองระหว่างค่ายโลกเสรีนิยมและ สังคมนิยมที่ขยายขอบเขตถึงประเทศไทย (๒) แนวความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อคาม ทันสมัยของประเทศ (๓) การกระจุกตัวของผลการพัฒนาและการผูกขาดทรัพยากร (๔) องค์กร สงฆ์อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่ไม่สมดุล (๕) กระบวนทัศน์ (Paradigm) ภายใต้โครงสร้าง ของสังคมไทยที่มีการแปลกแยกพระธรรมทูตไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ^{๘๘}

วิโรจน์ ธาราพุฒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการ พัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหาวิทยาลัทยามกุฏราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรม พระธรรมวิทยากรได้มีการปฏิบัติ หน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอน โดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักต่อกัน และด้านการ อบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรู้ที่แท้จริงอยู่ในระดับสูง แต่ด้านการอบรมสั่ง สอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนอยู่ในความเป็นธรรมชาติได้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการ สร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น โดยการติดต่อสื่อสารและการประสานงานกับบุคคลและหน่วยงาน ที่พระธรรมวิทยากรเข้าไปปฏิบัติหน้าที่และเกี่ยวข้องด้วยอยู่ในระดับปานกลาง วิธีการสร้าง ความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนที่พระธรรมวิทยากร นำมาใช้ได้แก่การติดต่อสื่อสาร ประสานงาน พบว่าพระธรรมวิทยากรได้นำมาใช้ในการปฏิบัติ หน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร พบว่าประสบกับปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ในระดับปานกลาง ทั้งหมดทุกปัญหา อันได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้าน วิชาการ ด้านการนิเทศงานและด้านความร่วมมือประสานงาน^{๘๙}

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า บทบาทพระธรรมทูต เป็น บทบาทที่เน้นด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่การกำหนด ขอบเขต เนื้อหาสาระ กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ ด้วยรูปแบบ วิธีการต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทั้งนี้จากการยึดหลักปฏิบัติของการทำงานของพระธรรมทูต ที่กองการพระธรรมทูต กำหนด นำมาสู่การปฏิบัติในพื้นที่เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญงอกงามและสามารถแพร่หลาย ไปได้ ขณะเดียวกันก็สามารถทำให้ประชาชนนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปใช้ได้จริง

^{๘๘} ประสิทธิ์ ภูมิพินาย, “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ ศึกษาจากกรอบแนวความคิด โครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี”, **ปริญญา มหบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘.

^{๘๙} วิโรจน์ ธาราพุฒ, “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหาวิทยาลัทยามกุฏราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒.

ตารางที่ ๒.๖ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับพระธรรมทูต

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระครูชั้นตธรรมธารีย์ (วิเชียร วงษ์ยาแดง), (๒๕๕๓)</p>	<p>“บทบาทและ วิธีการทำงานของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัด นครนายก” ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติของพระ ธรรมทูตมี ๒ ประการ คือ คุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัยพุทธกาล คือ ๑) คุณสมบัติตามแนว โอวาทปาฏิโมกข์ ๒) คุณสมบัติพื้นฐาน มีสัจจริยธรรม ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล มีหลักกัลยาณมิตร ในความเป็นผู้นำชุมชนให้ คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิต ด้วยดี</p>
<p>แม่ชีคมคาย คุมพันธ์, (๒๕๔๗)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษา เฉพาะกรณี พระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ของท่านสุเมโรภิกขุ ท่านได้อาศัย สื่อ คือ หนังสือนิตยสาร ร้อยละ ๕๕.๐ จากการทำมีสื่อ ครอบครอง ร้อยละ ๒๔.๑ โดยภาพรวมท่าน สุมะโรภิกขุ มี พฤติกรรมในทางที่ดี เมื่อเข้าอบรมธรรมะ อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ สรุปคือหลังการ อบรมผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมที่ดี ขึ้น ผิดศีลน้อยลง</p>
<p>ประสิทธิ์ รวมพิมาย, (๒๕๓๗)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูต ภายในประเทศ : ศึกษากรอบความคิดโครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรม ทูตจังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมทูตในเชิง ทฤษฎีเป็นทั้งบุคคลและสังคมในอุดมคติ ที่มีวิถีชีวิตอัน ประเสริฐ สงบ เรียบง่ายมีอิสรภาพทั้ง ภายในและภายนอก ส่วนการปฏิบัติจริงของพระธรรมทูตมีปัจจัยที่มีอิทธิพลในการ กำหนด บทบาทพระธรรมทูต ภายใต้โครงสร้าง ของสังคมไทย ที่มีการแปลกแยกพระธรรมทูตไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็ม ศักยภาพ</p>

ตารางที่ ๒.๖ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับพระธรรมทูต (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
วิโรจน์ ธาราพุดิ (๒๕๔๔)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการ พัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาจริยธรรม และด้านการอบรมสั่งสอนอยู่ในระดับสูง แต่ด้านการอบรมสั่ง สอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนอยู่ในความเป็นธรรมชาติได้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการ สร้างความร่วมมือ อยู่ในระดับปานกลาง

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง”บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาและบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อินทรีย์ซึ่งด้วยวิธีการบรรยายอธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลายมีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพุทธธรรม เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอยางการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๙๐}

พระวุฒิกมล วุฑฒิกมล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต)” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมุณีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชาวรมุณีจำนวน ๔๒ เรื่อง

^{๙๐} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “การศึกษบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พบว่า พระราชวรมุนี(ประยูร ธมมจิตโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๙๑}

พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ)” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันของหลวงพ่อกุณคำสอนทางพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการเผยแผ่ที่ท่านใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุดไม่ต้องมีพิธีต้องมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านั่ง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกคนขึ้นตั้งแต่กษัตริย์คนรวยคนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้นที่มีต่อหลวงพ่อกุณ^{๙๒}

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิฉาภิภูติ การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลกแล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก พร้อมทั้งการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๙๓}

พระมหาสัญญา ปณณาวิจิตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจนิโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”)” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจนิโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”) ทั้ง ๓ ประเภทคือ ๑. การเทศนา (เทศน์มหาชาติ และเทศน์ธรรมวัตร) ๒. การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และได้วาที ๓. เขียนหนังสือ บทความ

^{๙๑} พระมหาวุฒิกรณ วุฒิกรณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๙๒} พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๙๓} พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, “การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

วรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธีคือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยการใช้เชื่อมโยง ๔. การนำเสนอโดยการใช้ตัวอย่าง และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของท่าน ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ ๑. การใช้ถ้อยคำ มีการใช้คำง่าย และการใช้คำเชิงสัพยอก ๒. การใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน และภาพพจน์การเรียงเสียงธรรมชาติ ๓. การใช้สำนวนพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำพังเพย คำคม คำกลอนและแหล่มาประกอบ^{๙๔}

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่พุทธธรรม พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหาและการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่นักศึกษา อภิบาลศึกษา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้งเหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพุทธธรรมมาก่อนก็หันมานับถือพุทธธรรมประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์จูฬนिरुตติ มหานिरุตติเนตติเปฏฺโปกุโปกเทสและวณณนิตติ^{๙๕}

^{๙๔} พระมหาสัญญา ปณณาวิจิตโต, “การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๙๕} พระมหาสนธิ์ สุนติกโร, “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, (๒๕๔๙)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรีชาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลาย
พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ, (๒๕๔๓)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมณี” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรม ของพระราชวรมณีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้นเป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน
พระมหาสุชญา โรจนภาโณ, (๒๕๔๗)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อ ประสิทธิภาพองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยผลการวิจัยพบว่า มีตัวแปรจำนวน ๑๒ ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวน ประสิทธิภาพองค์การได้ ๗๘% ดังนี้ ๑) ระบบย่อยการจัดการ (การควบคุม) ๒) ระบบย่อยการจัดการ (การนำ) ๓) ระบบย่อยเทคโนโลยี ๔) ระบบย่อยการจัดการ (การจัดองค์การ) ๕) การจัดทำหลักสูตร ๖) ความร่วมมือจากชุมชน ๗) ความสามารถของนักเรียน ๘) ระบบย่อยโครงสร้าง ๙) ความเพียงพอของ วัสดุ อุปกรณ์ ๑๐) ระบบย่อยจิตสังคม ๑๑) ความสามารถของผู้บริหาร และ ๑๒) ระบบย่อยเป้าหมาย

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาสุชญา โรจนฉาโน, (๒๕๔๗)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิชาติภูฏี การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลก แล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก พร้อมทั้งการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม
พระมหาสัญญา ปณณวิจิโต, (๒๕๔๓)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”)” ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ ๑. การเทศนา ๒. การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และไต่คว้าที่ ๓. เขียนหนังสือ บทความวรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ
พระมหาสนธิ์ สุนติกโร, (๒๕๔๓)	ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่พุทธธรรม พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหาและการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสกอุบาสิกา

สรุปได้ว่า ๑. การเทศนา (เทศน์มหาชาติและเทศน์ธรรมวัตร) ๒. การปาฐกถา-บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และไต่คว้าที่ ๓. เขียนหนังสือ บทความ วรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยการเชื่อมโยง ๔. การนำเสนอโดยการใช้อย่าง และจากการศึกษาแนวทางการ

ใช้สำนวนภาษาของท่าน วิธีการเผยแพร่ที่ใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือทำนอง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

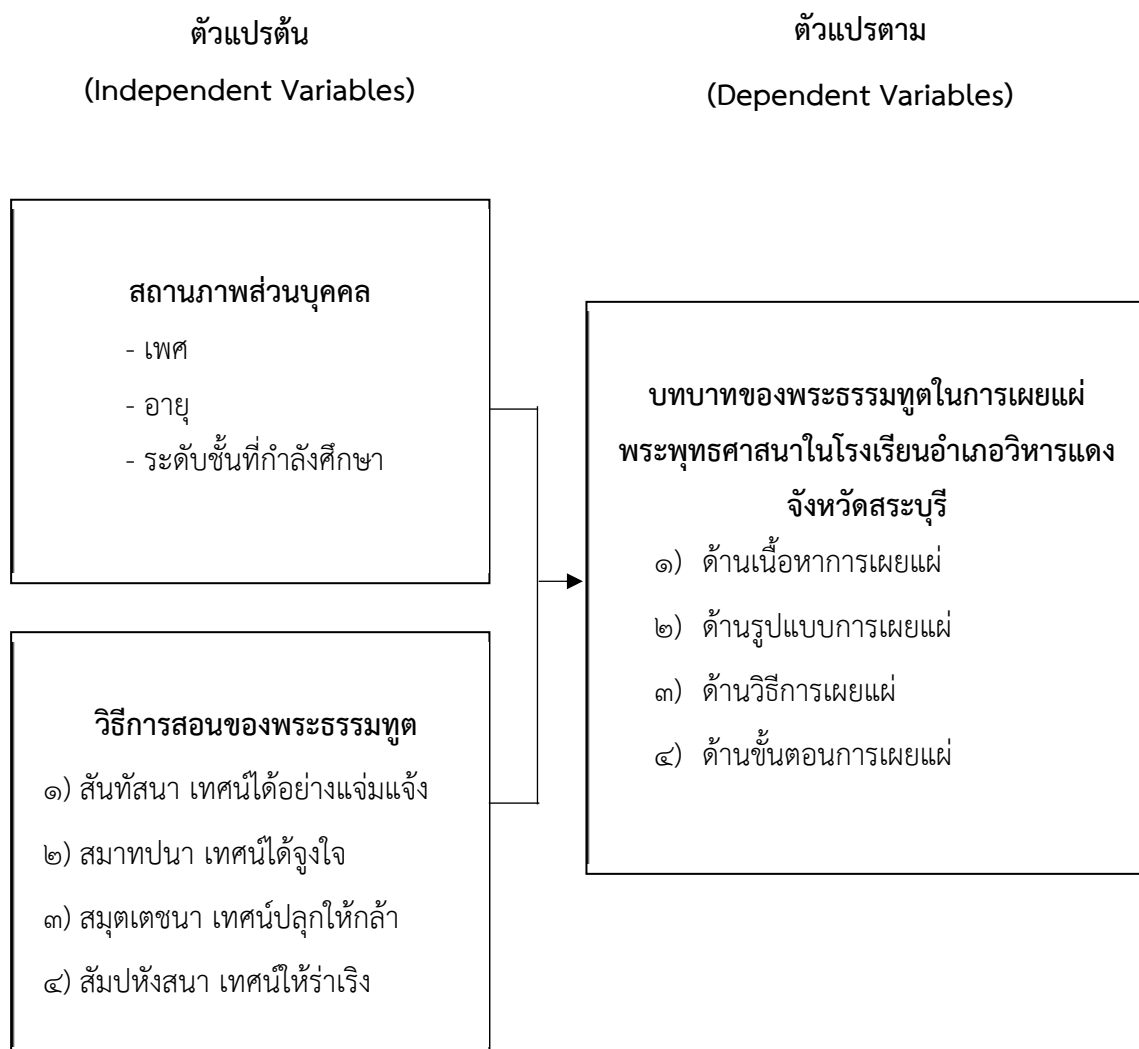
ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่

- ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับชั้นที่กำลังศึกษา
- ๒) ศึกษาแนวคิด/แนวทฤษฎีของ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) คือ ๑) สันตัสสนา เทศน์ให้ชัดแจ้ง ๒) สมาทปนา เทศน์ได้จูงใจ ๓) สมุตเตชชา เทศน์ให้กล้า ๔) สัมปหังสนา เทศน์ให้ ร่าเริง^{๙๖}

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ๓. ด้านวิธีการเผยแพร่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่^{๙๗} ดังแผนภาพที่ ๒.๑

^{๙๖} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๑.

^{๙๗} พระธีรนิติ ธีรธมโม (เสงประเสริฐ), **บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในอ่าเภอ บางแพ จังหวัดราชบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดหัวข้อปัญหา วัตถุประสงค์ในการวิจัย และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
๓. กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

- ๑) พระธรรมทูต
- ๒) ผู้บริหารโรงเรียน
- ๓) นักเรียนที่ได้รับการเผยแพร่
- ๔) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ

๑) พระธรรมทูต

ลำดับที่ ๑. พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ภิภูจิวิสุทธี ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง พระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร

ลำดับที่ ๒. พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, ดร. ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ พระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติกร

๒) ผู้บริหารโรงเรียน

ลำดับที่ ๓. นางกุสุมาวดี คีรี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ลำดับที่ ๔. นางสาวกาญจนา สุรินยา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาน้อยจอมสวรรค์

๓) นักเรียนที่ได้รับการเผยแพร่

ลำดับที่ ๕. นายภานุพันธ์ ชูทรัพย์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ลำดับที่ ๖. นางสาวพัฒนิกา กิจเครือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

๔) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ

ลำดับที่ ๗. พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำดับที่ ๘. พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ ๒ เป็นข้อความจำนวน ๒๔ ข้อ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการหาค่า IOC ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน ๕ รูปหรือคน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ทฤษฎี ด้านระเบียบวิธีวิจัย และด้านพระพุทธศาสนาหรือด้านการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐ และมีการใช้ภาษาไม่เหมาะสมในบางข้อ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ **ระยะที่หนึ่ง** เป็นขั้นตอนการเตรียมการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) ทำการนัดหมายวันเวลาที่จะไปขอสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๒) ขออนุญาตจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
- ๓) ส่งหนังสือแนะนำและแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าอย่างน้อย ๗ วัน
- ๔) เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

ระยะที่สอง เป็นขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) แนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคย
- ๒) แจ้งวัตถุประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ และอธิบายลำดับขั้นตอนในการสัมภาษณ์
- ๓) ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสรุปผลการวิจัย

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๓.๓ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๗๐๕ คน^๑ ประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๗๐๕ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้^๒

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{705}{1 + 705(0.05)^2} \\ &= 255 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕๕ คน

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สูตร} \quad n &= \frac{nN}{N^1} \\ \text{โดยที่} \quad n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด} \\ N &= \text{จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม} \\ N^1 &= \text{จำนวนประชากรทั้งหมด} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ตัวอย่างเช่น มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔} &= \frac{237 \times 255}{705} \\ &= 86 \text{ คน} \end{aligned}$$

^๑ ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา, ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนประเทียวิทยาทาน ปีการศึกษา ๒๕๖๓, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://bit.ly/38Xo9Su> [๔ มกราคม ๒๕๖๔].

^๒ สุวริย์ ศิริโกศาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔	๒๓๗	๘๖
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๕	๒๔๗	๘๙
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖	๒๒๑	๘๐
รวม	๗๐๕	๒๕๕

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสังเคราะห์มาจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำนวยการแดง จังหวัดสระบุรี

ก. การสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำนวยการแดง จังหวัดสระบุรี

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ข. ลักษณะสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำนวยการแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่ มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๓. ด้านวิธีการเผยแผ่ มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. สันักสนา เทศน์ได้อย่างแจ่มแจ้ง มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๒. สมาทปนา เทศน์ได้จูงใจ มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๓. สมุตเตชนา เทศน์ปลุกใจให้กล้า มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ
๔. สัมปหังสนา เทศน์ให้รำเริง มีคำถามทั้งหมด ๓ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

^๓ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

ค. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างไว้ไปดำเนินการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยที่ปรีกษาสารนิพนธ์ ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล

๒) การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence) ^๔ โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อ โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการหาค่า IOC จำนวน ๕ ท่าน

๓) การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรของงานวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) ^๕ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try Out) ทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๖๙๗

๔) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยที่วิเคราะห์ผลได้จากการทดลองใช้ (Try Out) ตามคำแนะนำของที่ปรีกษาสารนิพนธ์

๕) สร้างเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำเสนอต่อที่ปรีกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นและจัดพิมพ์ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

^๔ พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., *ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ*, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

^๕ Lee J. Cronbach, *Essentials of Psychological Testing*, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 67.

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑,๘๘๘ คนและกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน ๔๐๐ คน โดยในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ ๑-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ รวมใช้ระยะเวลา ๑ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๔๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

๓) การทดสอบสมมติฐาน สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (T-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบมีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

โดยมีเกณฑ์การแปลค่า ดังนี้^๖

๐.๘๑ - ๑.๐๐	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันมาก
๐.๕๑ - ๐.๘๐	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
๐.๒๑ - ๐.๕๐	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อยหรือต่ำ
๐.๐๑ - ๐.๒๐	หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อยมาก
๐.๐๐	หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis technic)

^๖ Bartz, A.E., **Basic Statistical Concepts**, 4th ed., (New Jersey: Prentice-Hall, 1999), p.84.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามนักเรียน จำนวน ๒๕๕ คน จำแนกตาม เพศ อายุ ชั้นเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๕๕)

ข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๖๐	๒๓.๕
หญิง	๑๙๕	๗๖.๕
รวม	๒๕๕	๑๐๐.๐
อายุ		
๑๕ ปี	๑๔	๕.๕
๑๖ ปี	๘๔	๓๒.๙
๑๗ ปี	๘๘	๓๔.๕
๑๘ ปีขึ้นไป	๙๖	๒๗.๑
รวม	๒๕๕	๑๐๐.๐
ชั้นเรียน		
ม.๔	๘๖	๓๓.๗
ม.๕	๘๙	๓๔.๙
ม.๖	๘๐	๓๑.๔
รวม	๒๕๕	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ชั้นเรียน ดังนี้

เพศ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๕ คน คิดเป็น ร้อยละ ๗๖.๕ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕ ตามลำดับ

อายุ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓๔.๕ รองลงมาคืออายุ ๑๖ ปี จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙ ถัดรองลงมาอายุ ๑๘ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๕.๕ ตามลำดับ

ชั้นเรียน พบว่า นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๕ จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๙ รองลงมากำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๔ จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗ และที่น้อยที่สุดกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๖ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีต่อความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ด้านวิธีการสอนของพระธรรมทูต ๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม

(n=๒๕๕)

บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. ด้านวิธีการสอนของพระธรรมทูต	๓.๗๗	๐.๖๑๖	มาก
๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๓.๗๘	๐.๖๑๔	มาก
รวม	๓.๗๗	๐.๕๙๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๗๗, S.D.=๐.๕๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน คือ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี และ ด้านวิธีการสอนของพระธรรมทูต ตามลำดับ

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระ ธรรมทูต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีต่อความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสันติสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน ๒) ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ ๓) ด้านสมุตเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า และ ๔) ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเรง ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ในภาพรวม

(n=๒๕๕)

วิธีการสอนของพระธรรมทูต	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. ด้านสันติสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน	๓.๗๐	๐.๖๔๒	มาก
๒. ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ	๓.๘๑	๐.๖๘๑	มาก
๓. ด้านสมุตเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า	๓.๘๒	๐.๖๙๒	มาก
๔. ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเรง	๓.๗๒	๐.๗๑๓	มาก
รวม	๓.๗๖	๐.๖๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๗๖, S.D.=๐.๖๑๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสันติสสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน

(n=๒๕๕)

วิธีการสอนของพระธรรมทูต	ความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตบรรยายธรรมแล้วเข้าใจ แสดงเหตุผลได้ชัดเจน ไม่งง	๓.๖๖	๐.๖๗๙	มาก
๒. พระธรรมทูตอธิบายคำศัพท์ทางศาสนาได้อย่างชัดเจนและ เข้าใจง่าย	๓.๖๘	๐.๗๕๒	มาก
๓. พระธรรมทูตบูรณาการหลักศีล สมาธิ ปัญญา กับการใช้ใน ชีวิตประจำวัน	๓.๗๙	๐.๗๘๕	มาก
รวม	๓.๗๐	๐.๖๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสันติสสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๗๐$, S.D.=๐.๖๔๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ

(n=๒๕๕)

วิธีการสอนของพระธรรมทูต	ความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา	๓.๘๔	๐.๗๒๒	มาก
๒. พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม	๓.๘๑	๐.๗๕๒	มาก
๓. พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในหลักธรรมที่ประกอบด้วยเหตุและผล	๓.๘๐	๐.๗๕๑	มาก
รวม	๓.๘๑	๐.๖๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๘๑ , S.D.=๐.๖๘๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมุตเตชชา การเทศน์ปลุกให้กล้า

(n=๒๕๕)

วิธีการสอนของพระธรรมทูต	ความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี	๓.๗๖	๐.๗๔๒	มาก
๒. พระธรรมทูตชักจูงให้นักเรียนกล้าปรับปรุงตนเอง ในเรื่องพฤติกรรม เช่น เลิกยาเสพติด บุหรี่ สุรา	๓.๘๖	๐.๘๔๗	มาก
๓. พระธรรมทูตชักจูงให้นักเรียนเห็นประโยชน์จากการละเว้นอบายมุข ต่าง ๆ	๓.๘๔	๐.๗๕๒	มาก
รวม	๓.๘๒	๐.๖๙๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมุตเตชชา การเทศน์ปลุกให้กล้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.=0.692) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเริง

(n=๒๕๕)

วิธีการสอนของพระธรรมทูต	ความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตสอนสนุก มีลีลา มีอารมณ์ขัน สอดแทรกธรรมะ	๓.๘๔	๐.๗๘๑	มาก
๒. นักเรียนฟังพระธรรมทูตสอนแล้วมีความรู้สึกเพลิดเพลินมีอารมณ์ร่วม	๓.๗๐	๐.๘๑๒	มาก
๓. นักเรียนฟังพระธรรมทูตสอนแล้วอยากที่จะเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนา ต่อไป	๓.๖๒	๐.๘๐๓	มาก
รวม	๓.๗๒	๐.๗๑๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเริง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๗๒$, S.D.=๐.๗๑๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีต่อความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเนื้อหาการเผยแพร่ ๒) ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ๓) ด้านวิธีการเผยแพร่ และ ๔) ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. ด้านเนื้อหาการเผยแพร่	๓.๘๒	๐.๖๕๔	มาก
๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่	๓.๘๑	๐.๖๖๙	มาก
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	๓.๗๘	๐.๖๔๔	มาก
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๓.๖๙	๐.๗๕๘	มาก
รวม	๓.๗๗	๐.๖๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๗๗, S.D.=๐.๖๑๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแพร่

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. เลือกรื่อง เนื้อหา เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ฟัง	๓.๗๙	๐.๗๕๔	มาก
๒. เนื้อหาให้แง่คิด และหลักธรรม สำหรับดำรงชีวิต	๓.๘๓	๐.๗๔๗	มาก
๓. เนื้อหาสามารถสร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดี กระตุ้นให้เห็นคุณค่าใน การทำความคิดี	๓.๘๖	๐.๗๓๔	มาก
รวม	๓.๘๒	๐.๖๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๘๒$, S.D.=๐.๖๕๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแพร่

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลายๆ แบบ	๓.๘๓	๐.๖๕๕	มาก
๒. อุปกรณ์การสอนและสื่อการสอน เช่น สไลด์ วีดีโอ เพื่อดึงดูดความสนใจผู้ฟัง	๓.๘๔	๐.๗๖๘	มาก
๓. มีการจัดทำสื่อธรรม เช่นหนังสือ แผ่นพับ แจก	๓.๗๗	๐.๘๒๕	มาก
รวม	๓.๘๑	๐.๖๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๘๑ , S.D.=๐.๖๖๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแพร่

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตมีทักษะในการพูดโน้มน้าวและชักจูงให้อยู่ในอาการสงบ	๓.๘๑	๐.๗๓๖	มาก
๒. พระธรรมทูตสร้างบรรยากาศในการบรรยายเหมาะสมกับเนื้อหา งูใจผู้ฟัง	๓.๘๕	๐.๗๕๐	มาก
๓. พระธรรมทูตมีการให้รางวัล เช่น มอบทุนการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจเรียนธรรมะ	๓.๗๑	๐.๗๘๑	มาก
รวม	๓.๗๘	๐.๖๔๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๗๘ , S.D.=๐.๖๔๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมทูตมีการนัดหมายวันที่มาบรรยาย มีการจัดเตรียมสถานที่ หรือประสานงานเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ อย่างครบถ้วน	๓.๗๓	๐.๘๔๖	มาก
๒. พระธรรมทูตมีการติดตาม/ประเมินผล หลังการบรรยาย	๓.๖๕	๐.๘๓๖	มาก
๓. พระธรรมทูตมีการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการบรรยายครั้งต่อไป	๓.๖๙	๐.๘๓๙	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๗๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๖๙$, S.D.=๐.๗๕๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามเพศ

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๖๐ คน)		หญิง (๑๙๕ คน)			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านเนื้อหาการเผยแพร่	๓.๙๑	๐.๖๘๐	๓.๘๐	๐.๖๔๖	๐.๔๙๗	๐.๑๕๐
๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่	๓.๘๙	๐.๘๑๑	๓.๗๙	๐.๖๒๐	๐.๐๐๑	๐.๙๐๔
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	๓.๘๒	๐.๖๕๔	๓.๗๘	๐.๖๔๔	๐.๖๘๐	๐.๔๐๘
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๓.๗๑	๐.๙๕๕	๓.๖๙	๐.๖๘๙	๐.๐๙๑	๐.๑๖๔
รวม	๓.๘๓	๐.๖๗๒	๓.๗๖	๐.๕๙๗	๐.๑๖๑	๐.๗๔๗

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ T-test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่านักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน (t=๐.๑๖๑, Sig.=๐.๗๔๗) ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
๑.ด้านเนื้อหาการ เผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๘๒	๓	๐.๓๒๗	๐.๗๖๑	๐.๕๑๗	
	ภายในกลุ่ม	๑๐๗.๘๖๖	๒๕๑	๐.๔๓๐			
	รวม	๑๐๘.๘๔๘	๒๕๔				
๒.ด้านรูปแบบการ เผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๕๖	๓	๐.๖๑๙	๑.๓๘๕	๐.๒๔๘	
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๑๑๙	๒๕๑	๐.๔๔๗			
	รวม	๑๑๓.๙๗๕	๒๕๔				
๓.ด้านวิธีการเผย แพร่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๘๗	๓	๐.๐๙๖	๐.๒๒๘	๐.๘๗๗	
	ภายในกลุ่ม	๑๐๕.๓๕๘	๒๕๑	๐.๔๒๐			
	รวม	๑๐๕.๖๔๕	๒๕๔				
๔.ด้านขั้นตอนการ เผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๗๙	๓	๐.๙๒๖	๑.๖๒๔	๐.๑๘๔	
	ภายในกลุ่ม	๑๔๓.๑๗๔	๒๕๑	๐.๕๗๐			
	รวม	๑๔๕.๙๕๔	๒๕๔				
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๓๔	๓	๐.๓๗๘	๑.๐๐๐	๐.๓๙๓	
	ภายในกลุ่ม	๙๔.๘๑๑	๒๕๑	๐.๓๗๘			
	รวม	๙๕.๙๔๔	๒๕๔				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-Test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า

นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน ($F=๑.๐๐๐$, $Sig.=๐.๓๙๓$) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา

(n=๒๕๕)

รูปแบบการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูต อำเภอ วิหารแดง จังหวัด สระบุรี	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
๑.ด้านเนื้อหาการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๙๘	๒	๐.๑๔๙	๐.๓๔๖	๐.๗๐๘
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๕๕๐	๒๕๒	๐.๔๓๑		
	รวม	๑๐๘.๘๔๘	๒๕๔			
๒.ด้านรูปแบบการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๓๑	๒	๐.๗๖๕	๑.๗๑๕	๐.๑๘๒
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๔๔๔	๒๕๒	๐.๔๔๖		
	รวม	๑๑๓.๙๗๕	๒๕๔			
๓.ด้านวิธีการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๒๙	๒	๐.๒๑๔	๐.๕๑๓	๐.๕๙๙
	ภายในกลุ่ม	๑๐๕.๒๑๗	๒๕๒	๐.๔๑๘		
	รวม	๑๐๕.๖๔๕	๒๕๔			
๔.ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๙๗	๒	๑.๑๔๘	๒.๐๑๕	๐.๑๓๖
	ภายในกลุ่ม	๑๔๓.๖๕๗	๒๕๒	๐.๕๗๐		
	รวม	๑๔๕.๙๕๔	๒๕๔			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๓๑	๒	๐.๔๑๖	๑.๑๐๑	๐.๓๓๔
	ภายในกลุ่ม	๙๕.๑๑๓	๒๕๒	๐.๓๗๗		
	รวม	๙๕.๙๔๔	๒๕๔			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-Test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า

นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน ($F=๑.๑๐๑$, $Sig.=๐.๓๓๔$) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วน
บุคคลตาม สมมติฐานที่ ๑-๓

(n=๒๕๕)

สมมติ ฐาน	ตัวแปร ต้น	ตัวแปรตาม	ค่า t	ค่า F	Sig.	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	เพศ	รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต	๐.๑๖๑	-	๐.๗๔๗	-	✓
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					
๒.	อายุ	รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต	-	๑.๐๐๐	๐.๓๙๓	-	✓
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					
๓.	ระดับ การ ศึกษา	รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต	-	๑.๑๐๑	๐.๓๓๔	-	✓
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					
		รูปแบบ การเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต					

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ดังนี้

นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูต อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน
การวิจัย

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย ๑) พระธรรมทูต ๒) ผู้บริหารโรงเรียน ๓) นักเรียนที่ได้รับการเผยแผ่ ๔) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

ลำดับที่ ๑. พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ธิญฺจิวสุทฺธิ ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง พระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร

ลำดับที่ ๒. พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนฺโน, ดร. ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ พระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติกร

ลำดับที่ ๓. นางกุสุมาวดี ศิริ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ลำดับที่ ๔. นางสาวกาญจนา สุรินยา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาน้อยจอมสวรรค์

ลำดับที่ ๕. นายภานุพันธ์ ชูทรัพย์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ลำดับที่ ๖. นางสาวพัฒนิกา กิจเครือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

ลำดับที่ ๗. พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำดับที่ ๘. พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน คือ ๑. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒. ข้อคำถามความคิดเห็นที่มีต่อ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี สรุปได้ดังนี้

๑. ด้านเนื้อหาการเผยแผ่

๑.๑ เนื้อหาที่นำมาไปเผยแผ่ ควรเป็นเรื่องที่ที่มีต่ออริยสัจ ๔ โดยใช้เรื่องอริยสัจ ๔ เป็นตัวแกนแล้วนำเรื่องในสถานการณ์ปัจจุบัน มาวิเคราะห์โดยใช้หลักอริยสัจ ๔ และควรนำเรื่องใกล้ตัว

เด็กและเยาวชนมาใช้ในการสอน โดยสอนว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมันก่อให้เกิดความทุกข์ได้อย่างไร และ ตัวต้นเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์นั้นคืออะไร^๑

๑.๒ ทั้งควรเป็นเรื่องที่มีต่อศีลธรรม ไม่ยากเกินไปเหมาะสมกับวัยของเด็ก^๒ โนม์นำให้ เด็กนักเรียนห่างไกลจากยาเสพติด^๓

๑.๓ เพราะเด็กในโรงเรียนมี อายุแตกต่างกัน นิสัยหลายอย่างหลายแบบ มีเด็กที่สูบบุหรี่ เล่นการพนัน มีทั้งเด็กดีและไม่ดี ดังนั้นเนื้อหาที่มีต่อการลดอบายมุข จึงมีความเหมาะสมกับเด็กทุก วัย^๔

๑.๔ มีการสอดแทรกหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ตามความสนใจของเด็กรุ่นใหม่ มีการ สอดแทรกมุขตลก ทำให้เนื้อหาไม่น่าเบื่อ^๕

๑.๕ เนื้อหาที่นำไปสอน ควรแยกให้ชัด ระหว่างพระธรรมทูต กับ พระสอนศีลธรรม ที่ สอนประจำอยู่ในโรงเรียน ต้องแยกให้ชัดเจน ว่าหน้าที่หลักของพระธรรมทูตนั้น จะสอนในเรื่องอะไร^๖

๑.๖ สิ่งที่สำคัญที่สุดของเนื้อหาที่จะนำไปสอนเด็กนั้นก็คือ ๑) เหมาะกับช่วงชั้น ๒) เหมาะกับช่วงวัย ๓) เด็กควรจะเอาไปใช้ได้จริง การยกตัวอย่างก็ดี เนื้อหาที่เป็นลักษณะเฉพาะก็ดี ต้องยกตัวอย่างหรือไม่ ก็ทำให้เนื้อหาน่าสนใจต่อการเข้าถึง^๗

๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่

๒.๑ เนื่องจากระยะเวลาที่ทำการเผยแพร่ในแต่ละครั้งใช้เวลาน้อย เฉลี่ยประมาณครึ่งละ ๒ ชั่วโมง ก็จะทำให้เกิดความจำกัดในการทำกิจกรรมอะไรต่อมิอะไร ดังนั้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบใน การเผยแพร่จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะบุคคลเป็นอย่างมาก ทั้งยังต้องมีการเตรียมพร้อม ทั้งอุปกรณ์ และความพร้อมของทีมงานทุกท่าน เป็นความท้าทายของพระธรรมทูตที่ต้องพัฒนาตนเอง ให้มีศักยภาพ^๘

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

๒.๒ ควรให้เด็กได้มีการแสดงออก เช่นให้ออกมาเล่านิทาน แสดงละคร เพื่อที่จะช่วยกระตุ้นความสนใจให้เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียน^๙

๒.๓ ควรให้มีการใช้สไลด์ video สื่อการสอนที่ทันสมัยเพื่อดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนเพราะเด็กนักเรียนชอบคลิปตลกๆ ที่ไม่เป็นวิชาการจนเกินไป^{๑๐}

๒.๔ รูปแบบในการสอนส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของการเทศน์สั่งสอน การบรรยายก็มี ความเหมาะสมดีแล้ว และปัจจุบันเป็นยุคนิวนอร์มอล ควรจัดการเรียนการสอน การอบรมแบบออนไลน์ มีการทำสื่อ ทำคอนเทนต์ ต่างๆให้น่าสนใจ^{๑๑}

๒.๕ มีการสอนผ่านการนำเสนอผ่าน Power Point ผ่านวีดิทัศน์ผ่านสื่อภาพนิ่งหรืออย่างอื่น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดและถือในกระบวนการของการสอนเรื่องศาสนาที่จะต้องทำให้เด็กมีความสำนึก มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการไม่ปฏิบัติหรือการปฏิบัติ ตามหลักศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นการฝึกวินัยทางสังคม เพื่อแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดังนั้นจึงสามารถเพิ่ม ในส่วนเทคโนโลยี และที่สำคัญที่สุดคือการสอนโดยการให้ปฏิบัติ ซึ่งจะเป็หัวใจสำคัญของการสอน^{๑๒}

๓. ด้านวิธีการเผยแพร่

๓.๑ พระธรรมทูตต้องเตรียมตัวให้พร้อมมากๆ เพราะความรู้ ความสามารถอยู่ตลอด เนื้อหาที่ทันสมัยเหมาะสมกับเด็กนักเรียน ต้องรู้ว่าเด็กนักเรียนสนใจอะไรในช่วงเวลานั้น จะช่วยที่ทำให้เด็กอยากฟัง ต้องเป็นเรื่องที่ใหม่ที่เด็กสนใจในช่วงเวลานั้นๆ และกำลังพูดถึงในวงสังคม ทำให้เห็นว่าเรื่องธรรมะหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นรอบตัวนั้น มันเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียน^{๑๓}

๓.๒ ถ้าพูดให้ทันสมัยก็เป็นรูปแบบของ child center คือให้เด็กได้มีส่วนร่วม การสอนมากขึ้น เช่นการออกมาแสดงละคร หรือมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น ควรมีการแจกรางวัล ให้คำชม จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจได้อย่างดีมาก^{๑๔}

๓.๓ สอนโดยเข้าใจธรรมชาติของนร. มีการให้คำชม ให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ มีกิจกรรมให้เข้าร่วม เพราะเด็กนักเรียนอยากสนุกไม่ยอก นั่งฟังเฉย ถ้ามีแจกรางวัลยิ่งชอบและสอดคล้องกับเวลาในการจัดกิจกรรม ๒ ชั่วโมง^{๑๕}

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

๓.๔ ในปัจจุบันมีข้อดีคือ มีความทันสมัยขึ้น และพระมีช่องทางการเผยแพร่ที่มากขึ้น เช่น ผ่านเฟซบุ๊ก ผ่านไลน์ ซึ่งเป็นสื่อ ที่เด็กนักเรียนเสพอยู่แล้ว ดังนั้น ถ้าสามารถเผยแพร่ผ่านสื่อตรงนี้ได้ เด็กก็จะเกิดความสนใจเป็นวงกว้างมากขึ้น^{๑๖}

๓.๕ สิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมในเรื่องนี้คือ ๑) พระธรรมทูตต้องมีวิธีการที่สอนที่หลากหลาย ๒) พระธรรมทูตต้องมีเทคนิคที่หลากหลาย ๓) ใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมเข้าไปในเทคนิคการสอน ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้พระพุทธานุศาสนาก็ดี การทำงานของพระธรรมทูตก็ดี มีความชัดเจน และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น^{๑๗}

๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

๔.๑ เป็นขั้นตอนที่อยู่แล้วมีการขอขออนุญาตจากทางโรงเรียน เมื่อตอบรับแล้วก็กำหนดเวลาวัน สถานที่ แล้วขอความร่วมมือจากทางโรงเรียนเพื่อจัดสถานที่ ซึ่งส่วนมากก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร ถ้าทางโรงเรียนไม่ติดกิจกรรม^{๑๘}

๔.๒ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก็คือ ควรมีการนัดหมายเพื่อคิดหัวข้อเนื้อหาในการบรรยายกับทางโรงเรียน ก่อนจะมาบรรยาย^{๑๙}

๔.๓ หากเป็นไปได้ก็อาจเขียนโครงการรายปีนำเสนอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประจำจังหวัดแต่ถ้าไม่ได้ก็ควรนำเสนอไว้ที่โรงเรียน^{๒๐}

๔.๔ ที่สำคัญที่สุดก็คือในทุกขั้นตอนของการเข้าไปติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียน ก็คือ พระธรรมทูตต้องตระหนักในเรื่องของเวลาที่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน การประเมินผลที่ชัดเจน และก็การติดตามการประมวลผลที่ชัดเจน จะทำให้ภาพของการบริหารในส่วนของพระธรรมทูตมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นตรงกระชับแล้วก็สื่อถึงกลุ่มเป้าหมาย^{๒๑}

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การนำเนื้อหาไปเผยแพร่ของพระธรรมทูตไม่เป็นเอกภาพ ต่างคนต่างคิดต่างสอนเมื่อมันไม่มีการตกลงพูดคุยกันในการเผยแผ่แต่ละแต่ละปีแต่ละสมัยเหตุการณ์	๑. ควรมีการประชุมวางแผนการเผยแผ่ ว่าในแต่ละปี พระธรรมทูตจะออกไปเผยแผ่ในเรื่องอะไรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพระหว่างพระธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง
๒. พระธรรมทูตที่เผยแผ่ไม่มีความแตกฉานในเรื่องเนื้อหาที่นำไปแสดง	ควรมีการเปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแผ่ แก่พระธรรมทูตเพิ่มเติม
๓. เนื้อหาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องเดิม ๆ ซ้ำ ๆ	๓. ควรมีการประชุมวางแผนการเผยแผ่ ว่าในแต่ละปี พระธรรมทูตจะออกไปเผยแผ่ในเรื่องอะไรเป็นหลัก
๔. พระธรรมทูตเลือกเนื้อหาที่มีธรรมะยากเกินไปเด็กไม่เข้าใจ	๔. เปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแผ่ แก่พระธรรมทูตเพิ่มเติม เพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่
๕. เนื้อหา ซ้ำซ้อนกับการสอนของ พระสอนศีลธรรม และ พระธรรมวิทยากร	๕. ต้องมีการประชุมวางแผนการเผยแผ่ ว่าในแต่ละปี พระธรรมทูตจะออกไปเผยแผ่ในเรื่องอะไรเป็นหลัก

จากตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหาและอุปสรรค คือ การนำเนื้อหาไปเผยแพร่ของพระธรรมทูตไม่เป็นเอกภาพ ต่างคนต่างคิดต่างสอนเมื่อมันไม่มีการตกลงพูดคุยกันในการเผยแพร่แต่ละแต่ละปีแต่ละสมัยเหตุการณ์ พระธรรมทูตที่เผยแพร่ไม่มีความแตกฉานในเรื่องเนื้อหาที่นำไปแสดง เนื้อหาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องเดิม ๆ ซ้ำๆ พระธรรมทูตเลือกเนื้อหาที่มีธรรมะยากเกินไปเด็กไม่เข้าใจเนื้อหา ซ้ำซ้อนกับการสอนของ พระสอนศีลธรรม และ พระธรรมวิทยากร

ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการประชุมวางแผนการเผยแพร่ ว่าในแต่ละปี พระธรรมทูตจะออกไปเผยแพร่ในเรื่องอะไรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพระหว่างพระธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง และควรมีการเปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแพร่ แก่พระธรรมทูตเพิ่มเติม เพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแพร่ และมีการสร้างบุคลากรใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่จะไปเผยแพร่นั้นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ ความรู้ และการแสดงออก

ตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. มีเวลาน้อยจนเกินไปเพียงแค่ ๑ หรือ ๒ ชั่วโมง	๑. พระธรรมทูตต้องทำงานเชิงรุกอยู่ตลอดเวลา ต้องเพิ่มโอกาสในเข้าไปพบนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น
๒. ยังไม่มีการสอน ในรูปแบบของการนำปฏิบัติ	๒. เปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตรการสอน
๓. ใช้วิธีเก่า ๆ นำเบื่อเด็กไม่สนุก	๓. อาจทำสื่อการสอน เช่น คลิปวิดีโอ ภาพการ์ตูน และสื่อประกอบบรรยายธรรม ผ่าน เฟสบุ๊ก หรือ ไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่เด็กนักเรียนสนใจติดตามอยู่แล้ว

จากตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระธรรมทูตมีเวลาในการพบปะนักเรียนน้อยจนเกินไปเพียงแค่ ๑ หรือ ๒ ชั่วโมง และเนื่องมาจากเวลาที่น้อยนั้น จึงยังไม่มีการสอน ในรูปแบบของการนำปฏิบัติ หรือการจัดกิจกรรมใหม่ๆ ให้นำสนใจ ใช้วิธีเก่าๆ นำมาซึ่งความน่าเบื่อเด็กนักเรียนไม่สนุกกับการสอนของพระธรรมทูต

ข้อเสนอแนะ พระธรรมทูตต้องทำงานเชิงรุกอยู่ตลอดเวลา ต้องเพิ่มโอกาสในเข้าไปพบนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น หรืออาจทำสื่อการสอน เช่น คลิปวิดีโอ ภาพการ์ตูน และสื่อประกอบบรรยายธรรม ผ่าน เฟสบุ๊ก หรือ ไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่เด็กนักเรียนสนใจติดตามอยู่แล้ว

ตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี **ด้านวิธีการเผยแผ่**

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ยังใช้เทคนิคการสอนเดิมๆ ยังใช้รูปแบบเก่าๆ เดิมๆ คือเป็นในรูปแบบของการเทศนาหรือบรรยายอย่างเดียว ทำให้เด็กนักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้	๑. ควรเป็นในรูปแบบของ child center คือให้เด็กได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมมากขึ้น เช่น การออกมาแสดงละคร หรือมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น มีการแจกรางวัล ให้คำชม จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจได้อย่างดีมาก และสิ่งที่สำคัญก็คือ ๑) พระธรรมทูตต้องมีความรู้ความชำนาญ ในหลักธรรมที่จะนำไปเผยแผ่ ๒) พระธรรมทูตมีความรู้ในส่วนองวิธีการทำงาน หรือว่าแนวทางการทำงานที่ชัดเจน ๓) รู้เทคโนโลยี เพราะว่า ยุคสมัยเปลี่ยนไป การเผยแผ่ก็ต้องเปลี่ยนตาม ๔) รู้จิตวิทยาในการสอนเด็ก และสุดท้าย ๕) การทำงานอย่างตรงไปตรงมา ยืนยันในเป้าประสงค์ และเจตนา คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระธรรมทูตยังใช้เทคนิคการสอนเดิมๆ ยังใช้รูปแบบเก่าๆ เดิมๆ คือเป็นในรูปแบบของการเทศนา หรือบรรยายอย่างเดียว ทำให้เด็กนักเรียน เกิดความเบื่อหน่ายได้

ข้อเสนอแนะ ควรเป็นในรูปแบบของ child center คือให้เด็กได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมมากขึ้น เช่น การออกมาแสดงละคร หรือมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น มีการแจกรางวัล ให้คำชม จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจได้อย่างดีมาก และสิ่งที่สำคัญก็คือ ๑) พระธรรมทูตต้องมีความรู้ความชำนาญ ในหลักธรรมที่จะนำไปเผยแผ่ ๒) พระธรรมทูตมีความรู้ในส่วนองวิธีการทำงาน หรือว่าแนวทางการทำงานที่ชัดเจน ๓) รู้เทคโนโลยี เพราะว่า ยุคสมัยเปลี่ยนไป การเผยแผ่ก็ต้องเปลี่ยนตาม ๔) รู้จิตวิทยาในการสอนเด็ก และสุดท้าย ๕) การทำงานอย่างตรงไปตรงมา ยืนยันในเป้าประสงค์และเจตนา คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหา และอุปสรรค ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. โรงเรียนติดกิจกรรม	๑. การประสานงานกับทางโรงเรียน พระธรรมทูตต้องตระหนักในเรื่องของเวลาที่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน
๒. เกิดความคลาดเคลื่อน เช่น นำจดหมายหมายกำหนดการไปส่งฝ่ายกิจกรรมไม่ได้รับ	๒. การประสานงานกับทางโรงเรียน พระธรรมทูตต้องตระหนักในเรื่องของเวลาที่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน
๓. การเผยแผ่ไม่ต่อเนื่อง และขาดการติดตามประเมินผล	๓. การประเมินผลที่ชัดเจน และก็การติดตามการประมวลผลที่ชัดเจน จะทำให้ภาพของการบริหารในส่วนของพระธรรมทูตมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหาและอุปสรรค คือ เกิดความคลาดเคลื่อนในการนัดหมาย เช่น นำหมายกำหนดการไปส่งฝ่ายกิจกรรม แต่ฝ่ายกิจกรรมไม่ได้รับ หรืออาจเกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน และ การเผยแผ่ไม่ต่อเนื่อง และขาดการติดตามประเมินผล

ข้อเสนอแนะ ในการประสานงานกับทางโรงเรียน พระธรรมทูตต้องตระหนักในเรื่องของเวลาที่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน การประเมินผลที่ชัดเจน และก็การติดตามการประมวลผลที่ชัดเจน จะทำให้ภาพของการบริหารในส่วนของพระธรรมทูตมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นตรงกระชับแล้วก็สื่อถึงกลุ่มเป้าหมาย และควรมีการแจกเอกสารประเมินผลการบรรยาย ทุกครั้งที่พระธรรมทูตเข้าไปแสดงธรรม เพื่อนที่จะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอ่าเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีดังนี้

ด้านสันตัสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตบรรยายธรรมแล้วเข้าใจ แสดงเหตุผลได้ชัดเจน ไม่งอ อธิบายคำศัพท์ทางศาสนาได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย และพระธรรมทูตบูรณาการหลักศีล สมาธิ ปัญญา กับการใช้ในชีวิตประจำวัน

ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนเกิดความยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และพระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในหลักธรรมที่ประกอบด้วยเหตุและผล

ด้านสมุตเตชนา การเทศน์ปลูกให้กล้า มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี ชักจูงให้นักเรียนกล้าปรับปรุงตนเอง ในเรื่องพฤติกรรม เช่น เลิกยาเสพติด บุหรี่ สุรา และพระธรรมทูตชักจูงให้นักเรียนเห็นประโยชน์จากการละเว้น อบายมุข ต่าง ๆ

ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รู้แจ้ง มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตสอนสนุก มีลีลา มีอารมณ์ขัน สอดแทรกธรรมะ ฟังพระธรรมทูตสอนแล้วมีความรู้สึกเพลิดเพลินมีอารมณ์ร่วม แล้วอยากที่จะเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนา ต่อไป

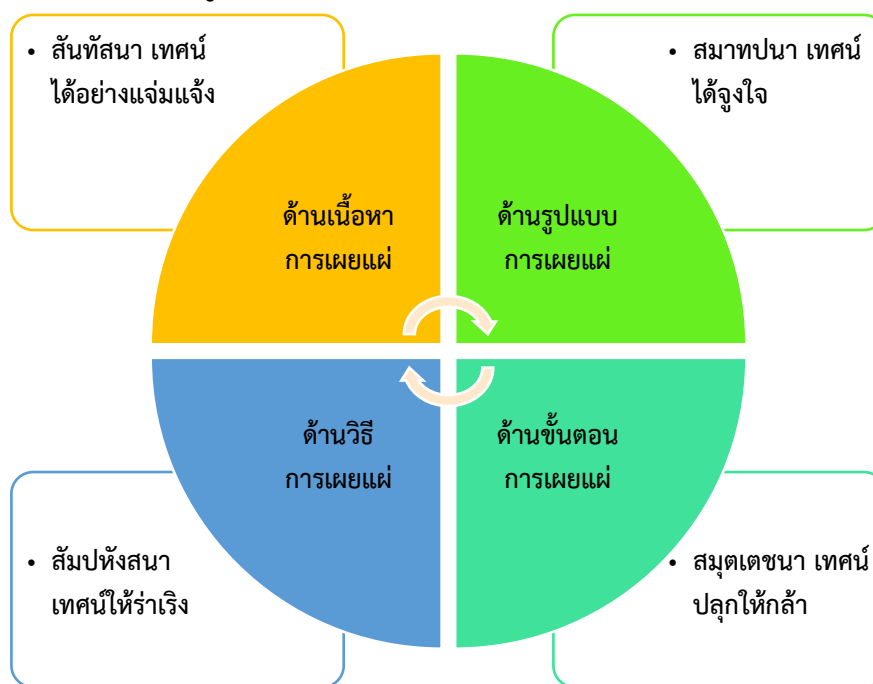
ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตเลือกเรื่อง เนื้อหา เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ฟัง เนื้อหาให้แง่คิด และหลักธรรม สำหรับดำรงชีวิต และเนื้อหาสามารถสร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดี กระตุ้นให้เห็นคุณค่าในการทำความดี

ด้านรูปแบบการเผยแผ่ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูต มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลายๆ แบบ มีอุปกรณ์การสอนและสื่อการสอน เช่น สไลด์ วีดีโอ เพื่อดึงดูดความสนใจผู้ฟัง และมีการจัดทำสื่อธรรมชนิดอื่นๆ เช่น หนังสือ แผ่นพับ แจก

ด้านวิธีการเผยแผ่ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตมีทักษะในการพูดโน้มน้าวและชักจูงให้นักเรียนอยู่ในอาการสงบ มีการสร้างบรรยากาศในการบรรยายเหมาะสมกับเนื้อหา จูงใจผู้ฟัง มีการให้รางวัล เช่น มอบทุนการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจเรียนธรรมะ

ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระธรรมทูตมีการนัดหมายวันที่มาบรรยาย มีการจัดเตรียมสถานที่ หรือประสานงานเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ อย่างครบถ้วน มีการติดตาม การประเมินผล หลังการบรรยาย เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการบรรยายครั้งต่อไป

๔.๖.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มี ๔ ด้านคือ ๑. ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ๓. ด้านวิธีการเผยแผ่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ โดยบูรณาการร่วมกับหลักธรรมคือ ๑. ด้านสันติสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน ๒. ด้านสมათปนา การเทศน์ได้จูงใจ ๓. ด้านสมุตเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า ๔. ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเรง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) กับนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๕๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.849 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) และพรรณนาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง อธิบายระดับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย (Mean : \bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard : S.D.) และสถิติเชิงอนุมาน ทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้สถิติทดสอบค่าที (T-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance : ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรที่มีสามกลุ่มขึ้นไป หากพบว่ามีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Multiple Comparison) โดยใช้วิธีการ LSD (Least Significant Different : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป/คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค

การวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ตามโครงสร้างของแบบ สัมภาษณ์ประกอบการสังเกตของผู้วิจัย ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๕ คน คิดเป็น ร้อยละ ๗๖.๕ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕ ตามลำดับ

อายุ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓๔.๕ รองลงมาคืออายุ ๑๖ ปี จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙ ถัดรองลงมาอายุ ๑๘ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๕.๕ ตามลำดับ

ชั้นเรียน พบว่า นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๕ จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๙ รองลงมากำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๔ จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗ และที่น้อยที่สุดกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๖ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔ ตามลำดับ

๕.๑.๒ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน โรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๙๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน คือ แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูต และ วิธีการสอนของพระธรรมทูต ตามลำดับ

๕.๑.๓ วิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

สันตศึกษา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของ พระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสันตศึกษา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๐.๖๔๒

สมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๘๑

สมุตเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสมุตเตชนา การเทศน์ปลุกให้กล้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๙๒

สัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเริง นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำเริง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๑๓

๕.๑.๔ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๕๔

ด้านรูปแบบการเผยแผ่ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๖๙

ด้านวิธีการเผยแผ่ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๔๔

ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๕๘

๕.๑.๕ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๕.๑.๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามรายด้านได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ การนำเนื้อหาไปเผยแพร่ของพระธรรมทูตไม่เป็นเอกภาพ ต่างคนต่างคิดต่างสอนเมื่อมันไม่มีการตกลงพูดคุยกันในการเผยแผ่แต่ละแต่ละปีแต่ละสมัยเหตุการณ์ พระธรรมทูตที่เผยแผ่ไม่มีความแตกฉานในเรื่องเนื้อหาที่นำไปแสดง เนื้อหาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องเดิม ๆ ซ้ำๆ พระธรรมทูตเลือกเนื้อหาที่มีธรรมะยากเกินไปเด็กไม่เข้าใจ เนื้อหา ซ้ำซ้อนกับการสอนของ พระสอนศีลธรรม และ พระธรรมวิทยากร

ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการประชุมวางแผนการเผยแผ่ ว่าในแต่ละปี พระธรรมทูตจะออกไปเผยแผ่ในเรื่องอะไรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพระหว่างพระธรรมทูตในอำเภอวิหารแดง และควรมีการเปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแผ่ แก่พระธรรมทูตเพิ่มเติม เพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่ และมีการสร้างบุคลากรใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่จะไปเผยแผ่จำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ ความรู้ และการแสดงออก

ด้านรูปแบบการเผยแพร่ พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ พระธรรมทูตมีเวลาในการพบปะนักเรียนน้อยจนเกินไปเพียงแค่ ๑ หรือ ๒ ชั่วโมง และเนื่องจากเวลาที่น้อยนั้น จึงยังไม่มีการสอนในรูปแบบของการนำปฏิบัติ หรือการจัดกิจกรรมใหม่ๆ ให้น่าสนใจ ใช้วิธีเก่าๆ นำมาซึ่งความน่าเบื่อ เด็กนักเรียนไม่สนุกกับการสอนของพระธรรมทูต

ข้อเสนอแนะ พระธรรมทูตต้องทำงานเชิงรุกอยู่ตลอดเวลา ต้องเพิ่มโอกาสในเข้าไปพบนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น หรืออาจทำสื่อการสอน เช่น คลิปวิดีโอ ภาพการ์ตูน และสื่อประกอบบรรยายธรรม ผ่าน เฟสบุ๊ก หรือ ไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่เด็กนักเรียนสนใจติดตามอยู่แล้ว

ด้านวิธีการเผยแพร่ พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ พระธรรมทูตยังใช้เทคนิคการสอนเดิมๆ ยังใช้รูปแบบเก่าๆ เดิมๆ คือเป็นในรูปแบบของการเทศนา หรือบรรยายอย่างเดียว ทำให้เด็กนักเรียน เกิดความเบื่อหน่ายได้

ข้อเสนอแนะ ควรเป็นในรูปแบบของ child center คือให้เด็กได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมมากขึ้น เช่น การออกมาแสดงละคร หรือมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น มีการแจกรางวัล ให้คำชม จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจได้อย่างดี และสิ่งที่สำคัญก็คือ ๑) พระธรรมทูตต้องมีความรู้ความชำนาญ ในหลักธรรมที่จะนำไปเผยแพร่ ๒) พระธรรมทูตมีความรู้ในส่วนองวิธีการทำงาน หรือว่าแนวทางการทำงานที่ชัดเจน ๓) รู้เทคโนโลยี เพราะว่า ยุคสมัยเปลี่ยนไป การเผยแพร่ก็ต้องเปลี่ยนตาม ๔) รู้จิตวิทยาในการสอนเด็ก และสุดท้าย ๕) การทำงานอย่างตรงไปตรงมา ยืนยันในเป้าประสงค์และเจตนา คือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ เกิดความคลาดเคลื่อนในการนัดหมาย เช่น นำหมายกำหนดการไปส่งฝ่ายกิจกรรม แต่ฝ่ายกิจกรรมไม่ได้รับ หรืออาจเกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน และ การเผยแพร่ไม่ต่อเนื่อง และขาดการติดตามประเมินผล

ข้อเสนอแนะ ในการประสานงานกับทางโรงเรียน พระธรรมทูตต้องตระหนักในเรื่องของเวลาที่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน การประเมินผลที่ชัดเจน และก็การติดตามการประมวลผลที่ชัดเจน จะทำให้ภาพของการบริหารในส่วนองพระธรรมทูตมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นตรงกระชับแล้วก็สื่อถึงกลุ่มเป้าหมาย และควรมีการแจกเอกสารประเมินผลการบรรยาย ทุกครั้งที่พระธรรมทูตเข้าไปแสดงธรรม เพื่อนที่จะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำนวยวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระกิตติศักดิ์ ยโสธรโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่

พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ
 ปรีกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไป
 ถ่ายทอดแก่ภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาและบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการ
 บรรยายอธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของ
 พระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลายมีบางส่วน
 เท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพุทธธรรม เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับ
 ถือในตัวท่านอยู่ซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอย่างการ
 ประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^๑ และสอดคล้องกับ
 งานวิจัยของ พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ
 พระราชวรมุนี” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรม ของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยาย
 ธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วม
 สมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน ๖ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์
 และการเล่านิทานประกอบ ๒) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยวิธีการยก
 พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔) นำเสนอโดย
 วิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่าง
 ประกอบการบรรยาย ๖) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^๒

๕.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ เกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการ
 สอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดย
 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านสันตัสสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็น
 เกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง
 จังหวัดสระบุรี ด้านสันตัสสนา การเทศน์ได้อย่างชัดเจน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า
 พระธรรมทูตบรรยายธรรมแล้วเข้าใจ แสดงเหตุผลได้ชัดเจน ไม่งมง อธิบายคำศัพท์ทางศาสนาได้อย่าง
 ชัดเจนและเข้าใจง่าย และมีการบูรณาการหลักศีล สมาธิ ปัญญา กับการใช้ในชีวิตประจำวัน

^๑ พระกิตติศักดิ์ โยโสธโร, “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”,
 วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^๒ พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรโณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”,
 วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวุฒิกर्ณ วุฑฒิกโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ๑) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนีจำนวน ๔๒ เรื่อง พบว่า พระราชวรมุนี(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔) นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^๓ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อกุณปริสุทฺโธ)” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันของหลวงพ่อกุณปริสุทฺโธคำสอนทางพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการเผยแผ่ที่ท่านใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุดไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านั่ง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกคนชั้นตั้งแต่กษัตริย์คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้นที่มีต่อหลวงพ่อกุณ^๔

สมาทปนา การเทศน์ได้ใจ จากการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอลือวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้ใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนเกิดความยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และเกิดความเชื่อมั่นในหลักธรรมที่ประกอบด้วยเหตุและผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระกิตติศักดิ์ โยโสโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัย

^๓พระวุฒิกर्ณ วุฑฒิกโร, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^๔พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

พบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรีกษาสนทนาตอบ ปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาและบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยายอธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไป ศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลายมีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพุทธธรรม เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอย่่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุชญา โรจนญาโณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรีกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชา ให้ไปปราบผู้เป็นมิถิมาทมิฬ การเป็นสมณทูตในทวเาะโลกและยมโลกแล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอก แก่ชาวโลก พร้อมทั้งการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^๖

สมุตเตชชา การเทศน์ปลุกให้กล้า จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสมุตเตชชา การเทศน์ปลุกให้กล้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตสอนให้นักเรียนเกิดความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี ทั้งชักจูงให้นักเรียนกล้าปรับปรุงตนเอง ในเรื่องพฤติกรรม เช่น เลิกยาเสพติด บุหรี่ สุรา รวมทั้งชักจูงให้นักเรียนเห็นประโยชน์จากการละเว้น อบายมุข ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัว เกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติวัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การ

^๕ พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^๖ พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

อบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ** ได้วิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตโต)” พบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน และมีเนื้อหาเพื่อการพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม^๗

สัมปหังสนา การเทศน์ให้รำลึก จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอลือวิเศษ จังหวัดสระบุรี ด้านสัมปหังสนา การเทศน์ให้รำลึก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตสอนสนุก มีลีลา มีอารมณ์ขัน สอดแทรกธรรมะ ฟังแล้วมีความรู้สึกเพลิดเพลินมีอารมณ์ร่วม อยากที่จะเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนา ต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยายอธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรมจนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลาย^๘ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุชญา โรจนญาโณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิลา การเป็นสมณทูตในทิวะโลกและยมโลกแล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก พร้อมทั้งการแสดงธรรม

^๗ พระมหาบุญมี วรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^๘ พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^๙ พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

แก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๑๐}

๕.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตเลือกเรื่องเนื้อหา เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ฟัง ให้แง่คิด และหลักธรรม สำหรับดำรงชีวิต สร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดี กระตุ้นให้เห็นคุณค่าในการทำความดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวุฒิกกรณ์ วุฑฒิกโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมุนี” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรม ของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ ลุ่มลึก ชัดเจน ๖ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔) นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๑๑} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสนธิ์ สนธิกร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่พุทธธรรม พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ

^{๑๐} พระมหาสุชญา โรจนธนาโณ, “การศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการเผยแผ่พุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๑๑} พระวุฒิกกรณ์ วุฑฒิกโร, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหาและการวางกฎระเบียบโดยการอธิบาย พุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่นักศึกษา อุบาสกอุบาสิกา^{๑๒}

ด้านรูปแบบการเผยแผ่ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการ ส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีการใช้ เทคนิคและวิธีการสอนหลายๆ แบบ มีการใช้อุปกรณ์การสอนและสื่อการสอน เช่น สไลด์ วีดีโอ เพื่อ ดึงดูดความสนใจผู้ฟัง ทั้งยังมีการจัดทำสื่อธรรม เช่น หนังสือ แผ่นพับ แจก สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและ วิธีการทำงานของพระ ราชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัด นครนายก” ผลการวิจัย พบว่า พระราชนายก (สำรวม ปิยธมโม) กล่าวถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัย ปัจจุบัน คือ ๑) มีความมุ่งมั่นในคุณค่าของความดีงาม ๒) ต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการ ของท้องถิ่น ๓) มีเทคนิค และวิธีการสื่อสารเพื่อเข้าถึงปัญหาและความต้องการของบุคคล ๔) มีความมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ พระพุทธศาสนา^{๑๓} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบรรจง จนทศุโต (แผ่นทอง)** ได้วิจัย เรื่อง "คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจไตรสิกขา : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวัน อาทิตย์วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่" ผลวิจัยพบว่ารูปแบบการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนของ ศูนย์ ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก ในด้านบริบทมีการกำหนดปรัชญาวิสัยทัศน์และกิจ วัตถุประสงค์เป็นรายลักษณะ ในเอกสารชัดเจนและมีรายงานการประเมิน โครงการเป็นประจำทุกปี ร้านปัจจัยนำเข้ามาอาคารสถานที่เพียงพอมีบุคลากรที่ทำงานเสียสละมีหลักสูตรกฎระเบียบมีวัสดุ อุปกรณ์สื่อการสอนและงบประมาณ ด้านกระบวนการมีโครงสร้างการบริหารที่มีส่วนร่วมจากทุกสาย มีกิจกรรมการ เรียนการสอน ที่หลากหลายการวัดผลประเมินกิจกรรมสนับสนุนที่หลากหลายและด้าน การผลิตมีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไปที่คำแนะนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันและมีผลกระทบ ต่อ บ้านวัดโรงเรียน ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ปวดสวรรค์ดอกขาด

^{๑๒} พระมหาสนธิ์ สนธิโกโร, “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจฉายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๓} พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง), “ศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพชุมชนและเก็บของเข้ามีส่วนร่วมน้อย ไม่มีแนวทางชัดเจนในการประเมินและวิจัยเกี่ยวกับความต้องการและประสิทธิภาพของการดำเนินงานและ ผลผลิตทำให้ผู้บริหารขาดข้อมูลในการตัดสินใจพลังงานและไม่มีเมื่อนำระบบประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการพัฒนางานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น รวมไปถึงยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน การบริหารงานในระยะยาว^{๑๔}

ด้านวิธีการเผยแพร่ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอัมภเวฬุราชวิทยาลัย จังหวัดสระบุรี ด้านวิธีการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีทักษะในการพูดโน้มน้าวและชักจูงให้นักเรียน สนใจ และสร้างบรรยากาศในการบรรยายเหมาะสมกับเนื้อหา จูงใจผู้ฟัง และมีการให้รางวัล เช่น มอบทุนการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจเรียนธรรมะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แห่หลี)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร” ผลการวิจัยพบว่าพระธรรมวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญ ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษา ๒. ด้านการสนทนาธรรม ๓. ด้านการอบรมเยาวชน ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทาง ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการ ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และมีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วย^{๑๕} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษาศาสนา โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรม โรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การ

^{๑๔} พระมหาบรรจง จนทศโต (แผ่นทอง), "คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจไตรสิกขากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๕} พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แห่หลี), “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ประกวดโครงการ จัดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุน พัฒนากิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน^{๑๖}

ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอน ของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้าน ขั้นตอนการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีการนัดหมายวันที่มา บรรยาย มีการจัดเตรียมสถานที่ หรือประสานงานเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ อย่างครบถ้วน มีการติดตาม ประเมินผล หลังการบรรยาย เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการบรรยายครั้งต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อ เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม ของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา” ผลการวิจัย พบว่า ๑. รูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) ทีม ๒) กระบวนการวิจัย ๓) คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การแบ่งปันความรู้ และ ๕) การ ประเมินผล ขั้นตอนการสร้างความรู้ร่วมกัน ๙ ขั้นตอน คือ ๑) เตรียมความพร้อม ๒) ตั้งทีมวิจัย ๓) กำหนดประเด็นปัญหาวิจัยและแบ่งปันประสบการณ์ ๔) วางแผนการวิจัย อภิปรายร่วมกัน ๕) เก็บ รวบรวมข้อมูล ๖) วิเคราะห์ข้อมูล ๗) สะท้อนผลการปฏิบัติงาน ๘) ผสานความรู้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และ ๙) นำเสนอรายงานวิจัยและประเมินผล^{๑๗} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง)** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทและ วิธีการทำงานของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธม โม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัด นครนายก” ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติของพระ ธรรม ทูตมี ๒ ประการ คือ คุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัยพุทธกาล คือ ๑) คุณสมบัตินำแนว โอวาทปาฏิ โมกข์ ๒) คุณสมบัตินำพื้นฐานมีสี่ปฐิสธรรม ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จัก

^{๑๖} ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัล พระราชทาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๗).

^{๑๗} วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ, “การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกับด้วยกระบวนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสาย สนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓). หน้า ๖๕.

เวลา รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล มีหลักกัลยาณมิตรในความเป็นผู้นำชุมชนให้ คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิตด้วยดี^{๑๘}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. โครงการพระธรรมทูตในโรงเรียน ต้องมีหลักสูตรที่ชัดเจนและเหมาะสมกับยุคสมัย พร้อมทั้งการจัดอบรมให้แก่พระธรรมทูตก่อนจะออกปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติการสอนในโรงเรียนนั้นเป็นเอกภาพและไปในแนวทางเดียวกัน

๒. โครงการพระธรรมทูตในโรงเรียน ต้องให้การนิเทศติดตาม ประสานงาน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนพระธรรมทูต โดยเฉพาะการจัดผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วนที่ใกล้ชิดมากที่สุด เพื่อให้พระธรรมทูตสามารถปรึกษาหารือได้ในเวลาที่มีปัญหาในการปฏิบัติงาน

๓. โครงการพระธรรมทูตในโรงเรียน ต้องมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระธรรมทูตในโรงเรียนและสถานศึกษาที่พระธรรมทูตเข้าไปปฏิบัติงานในเรื่องของการวัดผลประเมินผลเป็นต้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ต้องมีหลักสูตรที่ชัดเจนและประเมินผลการสอนของพระธรรมทูตที่เข้าไปทำหน้าที่ในการสอนในโรงเรียน

๒. กองงานพระธรรมทูตต้องให้ความสำคัญกับการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยภิกษุผู้ถูกคัดเลือกมาเป็นพระธรรมทูต จะต้องเป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย

๓. ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในโรงเรียน ให้มียุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับ เป็นการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก เป็นการให้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการแจกทุนการศึกษา

^{๑๘} พระครูขันตธรรมธารี (วิเชียร วงษ์ยาแดง), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวรนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตจังหวัดนครนายก, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

สำหรับนักเรียนที่สนใจเรียนธรรมะ ซึ่งจะเป็นตัวนำให้เด็กนักเรียนสนใจเข้าหาธรรมะ และจะทำให้สามารถทำการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ควรเพิ่มการใช้สื่อสมัยใหม่ ในการเผยแผ่ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปราย, การแสดงละคร, การโต้วาทีเชิงพุทธ, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อให้สามารถเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงนักเรียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ไปเป็นบทบาทของคณะสงฆ์ในด้านอื่นๆ เช่น บทบาทของพระสอนศีลธรรม บทบาทของพระธรรมวิทยากร เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจระดับบทบาทของคณะสงฆ์ได้อย่างครอบคลุมในทุกๆ ด้าน เพื่อพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ของพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูตไปเป็นประสิทธิภาพของพระธรรมทูตในด้านการเผยแผ่ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจว่าวิธีการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในปัจจุบันมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ไปเป็นศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบว่าในแต่ละภาคของประเทศไทย พระธรรมทูตมีบทบาทในการเผยแผ่ต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้หรือวิธีการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพมาสู่ภาคอื่น ๆ อันจะเป็นการบูรณาการความรู้ของพระธรรมทูต แต่ละภาคเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อย่างมั่นคงและยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

คณินันต์ จันทบุตร . ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจวัด ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป่า นานาชาติบ้านมุง
หวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวาน กราฟ
ฟิค จำกัด, ๒๕๔๔.

คะนิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒.

งามพิศ สัตย์สงวน. การจัดระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๕๕.

จิตยา สุวรรณะชญ. พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการคณะกรรมการหมู่บ้านและ
เจ้าหน้าที่ระดับตำบล. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๗.

ทินพันธ์ นาคะตะ. พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๑.

ประกอบ วรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุขภาพการพิมพ์,
๒๕๔๒.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. สถานภาพและบทบาท. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปราชญา กล้าผจญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๖. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : เอส.
อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ. ผศ.ดร. **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ**. พระนครศรีอยุธยา :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระราชวรมณี ประยุทธ์ ปยุตโต. **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๕๗.

พระวิสุทธิภัทรธาดา. (ประสิทธิ์ พรหมรัส). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พชนี วรกวิน. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๕๖.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธศาสนากับความสำเร็จของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๗.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๕๖.

วราคม ที่สุกะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๔.

วัดปากน้ำ. **รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๖๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๖๐.

สงวน วิรัชชัย. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรหมการพิมพ์, ๒๕๕๗.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๕๕.

สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๓๕**.

กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๕.

สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๕๐.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๐.

โสภณ ชูพิกุลชัย. **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๒.

อานนท์ อาภาภิรมย์. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๕๖.

อุทัย หิรัญโต. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัล

พระราชทาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ถนอมศักดิ์ สู่ภักดิ์. “บทบาทพระธรรมวิทยากรต่อการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม เยาวชน”.

วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

ประสิทธิ์ รวมพิมาย. “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ ศึกษาจากกรอบแนวคิด โครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี”.

ปริญญามหาบัณฑิต. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร. “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระครูชั้นตธรรมธำรี (วิเชียร วงษ์ยาแดง). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ ราชนว

นายก ส้ารวม ปิยธมโม ในฐานะเป็นพระธรรมทูตจังหวัดนครนายก. **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสังฆรักษ์ศศิวิร์ ธีรปณโณ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :

ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธนดล นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธีรนิติ ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ). บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในอำเภอบางแพ

จังหวัดราชบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทวิวรกุล. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ (แห่หลี่). “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระ

ธรรมวิทยากร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหากฤษฎา นันทเพชร. อ้างใน พระใบฎีกาสมชาย ธรรมธโร สืบทุตร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต**. พัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.
- พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาบรรจง จันทคุตโต (แผ่นทอง). “คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจไตรสิกขากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี. “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวิทยาคม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาประสิทธิ์ สระทอง. “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระมหาปัญญา สุขสงค์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม**, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๑.
- พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์). “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ตามทัศนะของสังฆิกวิฑาริก จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาวิมลญาณ ทุยโธสงค์. อ่างใน พระครูสุชาตวิฑูมิกิจ เฉลิมชัย อภิชาโต. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี: กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร. “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร. อ่างใน พระครูสุชาตวิฑูมิกิจ เฉลิมชัย อภิชาโต. “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาสัญญา ปณฺณาวิจิตโต. “การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสุชญา โรจนธนาโณ. “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุวิทย์ คงช่วย. “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคมศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓.

พระวุฒิกมล วุฑูมิกโร. “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

แม่ชีคมคาย คุมพันธ์. “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุนทรธำมรงค์ โรเบิร์ต สุนทรโณภิกขุ”. **ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ. “การพัฒนาแบบการสร้างความรู้ร่วมกับด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

วิโรจน์ ธาราพุฒ. “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

(๓) รายงานวิจัย

พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์. รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมกรณีศึกษา : วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ . **รายงานการวิจัย**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

(๔) บทความ

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). “วันวิสาขบูชา วันสันติภาพแห่งโลก”. **วารสารพุทธจักร**. ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ มิถุนายน, ๒๕๔๗.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา. **ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนประเทียวิทยาทาน ปีการศึกษา ๒๕๖๓**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://bit.ly/38Xo9Su> [๔ มกราคม ๒๕๖๔].

(๖) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ :

สัมภาษณ์ พระมหาประพันธ์ศักดิ์ ธิฎฺฐิวิสุทฺธิ์. เจ้าคณะอำเภอวิหารแดง พระธรรมทูต ฝ่ายบริหาร, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____ พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนฺโน, ดร. เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ พระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____ นางกุสุมาวดี ศิริ. ผู้อำนวยการโรงเรียนประเทียวิทยาทาน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

_____ นางสาวกาญจนา สุรินยา. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาน้อยจอมสวรรค์, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

_____ นายภานุพันธ์ ชูทรัพย์. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

_____ นางสาวพัฒนิกา กิจเครือ. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

_____ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

_____ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

๒.ภาษาอังกฤษ

(1) Book:

Bartz. A.E.. **Basic Statistical Concepts**. 4th ed.. New Jersey: Preentice-Hall, 1999

Bhikkhu Bodhi. **The Noble Eightfold Path**. Kandy: BPS., 1999.

David B. Brinkerhoff and Lynn K. White. **Sociology**. New York: West Publishing Company, 2012.

Lee J. Cronbach. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed.. New York: Harper & Row, 1971.

Rodney Stark. **Sociology**. 4thed. California: Wadsworth Publishing Company, 2011.

Stephen P. Robbins. **Organizational Behavior**. 7thed . New Jersey: Prentice Hall, 2010.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือของความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๔-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ฮว ๘๐๐๕๒/ ก ๐๖๑

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร

ด้วย พระคุณิพันธุ์ ฉายา จนฺทวโร นามสกุล จุลคนานุกิจ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๓๐๑๒๐๕๒๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากนักเรียนในโรงเรียนของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิชัยก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นางฉงพลัด
สุรินทร์ นียมางกูร
รศ. ดร. สุรินทร์ นียมางกูร
๑๕ ก.พ. ๒๕๖๔

ผู้ประสานงาน : พระคุณิพันธุ์ จนฺทวโร

โทรศัพท์ : ๐๓๕-๒๕๔๕๓๘๖

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

(Try Out)

ที่ ยว ๔๐๐๕.๒ ๐ ๘๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาคารเรียนรวม โถงบี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลสีหาร อำเภอรังษี
จังหวัดนครราชสีมา 31170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : ggs.mcu.ac.th
E-mail : ggs@mcu.ac.th

๓๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนนายทวิพัฒนากร วัดอุดมธานี อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

ด้วย พระพุทธนิพนธ์ ฉายา จนฺทวิโส นามสกุล จุลศณานุกิจ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๓๐๔๒๐๕๒๒๐
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นต้องเก็บข้อมูลจากเด็กนักเรียนในโรงเรียนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง
ของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระพุทธนิพนธ์ จนฺทวิโส
โทรศัพท์ : ๐๘๘-๕๑๑๕๖๘๖

ผู้อำนวยการโรงเรียนนายทวิพัฒนากร วัดอุดมธานี

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
 เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
 อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
 ผู้วิจัย พระพุทธพันธ์ จันทวิไล (จุดคนงานกิจ)
 นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure

Reliability Statistics

Cronbach's	
Alpha	N of Items
.885	24

Handwritten signature: D. J. J. J.
 พระมหาธีร ฐิตฺตฺ, ๓๕

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	81.03	128.861	.494	.880
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.90	125.059	.523	.879
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.37	128.654	.495	.880
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.33	125.264	.498	.880
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.20	127.752	.477	.880
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.23	125.357	.516	.879
ขอรับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของ พระสงฆ์ที่วัด	80.73	128.547	.417	.882

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ๕๖๑๐๕๓๖/ว ๐๘๓

วิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
สาขาวิชาบริหารงาน ใบบัง ชั้น 5 บล็อก B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรัตนบุรี
จังหวัดนครราชสีมา 33170
โทร. 055 - 248 - 000 ต่อ 2202, 2208
Fax : 055 - 248 - 000 ต่อ 2205
Website : rps.mru.ac.th
E-mail : rps@rps.mru.ac.th

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ใช้สิทธิ์ถือคุณเพื่อการศึกษา
เรียน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ถึงที่ส่งมาด้วย แบบส่งเอกสารที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๗ ชุด

ด้วย พระครูพิทักษ์ ภาสว. จันทบุรีโต นามสกุล จุฬศรณานุกิจ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๕๐๒๒๐๕๒๒๐ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ตำบลวิหาร
แดง จังหวัดนครราชสีมา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์การศึกษาระดับปริญญาตรี

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้มีสาระสำคัญจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อบรรณินิจฉัย
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
จึงจะเป็นประโยชน์ต่อทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งนี้เป็นอย่างยิ่งจะพึงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

รณสกลสงครณนังนิต

(พระครูเมธีพิธานยก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูพิทักษ์ จันทบุรีโต
โทรศัพท์ : ๐๘๖๖-๕๒๖๖๕๒๖๖

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนอานาวินิตยาราม จังหวัดสระบุรี

๑) ปัญหาด้านเนื้อหาสาระการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๒) ปัญหาด้านรูปแบบการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๓) ปัญหาด้านวิธีการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๔) ปัญหาด้านขั้นตอนการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

พระพุฒินันท์ จนทวิไล (อุคคณานุกิจ)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาลาภราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นามผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วิธีการสัมภาษณ์ ปันที่กระเบื้อง / จุดบันทึก

หมายเลข.....

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามความคิดเห็นที่มีต่อ บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
 อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๒.๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนใน
 ด้านเนื้อหาสาระการเผยแผ่ และมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

๒.๒ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนใน
 ด้านรูปแบบการเผยแผ่ และมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

๒.๓ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนใน
 ด้านวิธีการเผยแผ่ และมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

๒.๔ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนใน
 ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ และมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

ภาคผนวก ข

ภาพการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

ขอเก็บข้อมูล Try Out น.ส.อรุวรรณ เขตพงษ์ ผอ.โรงเรียนนายกวิพัฒนาร

ขอเก็บข้อมูล Try Out จากนักเรียน

สัมภาษณ์ นางกุสุมาวดี คีรี ผู้อำนวยการโรงเรียนประเทียวิทยาทาน

สัมภาษณ์ นายภานุพันธ์ ชูทรัพย์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน

สัมภาษณ์ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ประวัติผู้ทำวิจัย

- ชื่อ-นามสกุล : พระพุฒิพันธุ์ จันทวีโส (จุลคณานุกิจ)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : เกิด วันอังคารที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๘
- ภูมิลำเนา : เลขที่ ๑ หมู่ ๔ วัดหนองสรวง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- การศึกษา :
- : อนุบาล โรงเรียนเซนต์หลุยส์ ฉะเชิงเทรา
 - : ประถมศึกษา โรงเรียนเพชรรัชต์ในพระอุปถัมภ์ กรุงเทพฯ
 - : มัธยมต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 - : มัธยมปลาย โรงเรียนราชวินิตมัธยม
 - : ปวส.วิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์สวัสดิ์
 - : ป.บส. รุ่น ๑๒ วัดกษัตราธิราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 - : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประสบการณ์ทำงาน
- ๒๕๖๐-ปัจจุบัน :
- : ครูพระสอนศีลธรรมประจำอำเภอวิหารแดง
 - : ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ประจำอำเภอวิหารแดง
 - : พระธรรมทูตประจำอำเภอวิหารแดง
- ผลงานวิชาการ :
- พระพุฒิพันธุ์ จันทวีโส (จุลคณานุกิจ)
(๒๕๖๓). ธรรมมาภิบาลในไตรปิฎก.
นิตยสารพุทธจักรฉบับรวมเล่ม. ฉบับเดือนกรกฎาคม-กันยายน
พ.ศ.๒๕๖๓.
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๓
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองสรวง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- เบอร์โทร : ๐๘๙-๕๑๑-๕๓๘๖